

Tekst 20. Een schets van de filosofie van Jaques Derrid (47 p.).

Deze tekst werd bijgewerkt op 14/11/24.

Klik op het hoofdstuk dat je wil lezen.

Inhoud

1. Situering.	2
2. Leer.....	5
2.1. De ontologie van “la difference”.....	5
Zingeving.....	10
De Golfoorlog (02.08.1990 / 01.03.1991).....	13
Differentieel denken en tijdsgeest.....	15
Derida’s Joodse oorsprong.....	16
Derridisme en feminisme.....	17
Allan Bloom over de afbouwhermeneutiek.....	19
2.2. -- De differentiële taal filosofie	22
Tweeledig logocentrisme.....	23
Derrida’s duiding van de traditie.....	23
De taal is een systeem.....	25
De talige betrekkingen.....	26
Een romantisch-idealistisch toonbeeld.....	28
Werkelijkheid en taal volgens de Saussure.....	29
De differentialisering door Derrida.....	30
Ontologie/ tropologie.....	34
Henologie (eenheidsleer).....	35
Het begrip ‘associatie’;.....	36
De Synecdoche.....	37
Het traditioneel-logisch uitzeggen van een betrekking.....	42
2.3. - De differentiële kritiek der traditionele ontologie.....	43
De aanval op één of andere “superieure positie”.....	45

Jacques Derrida (1930/2004) was Franse filosoof bekend om een vorm van deconstructionisme .Wij beperken ons streng tot het wezenlijke van het denken van J. Derrida, die doorgaat als één van de meest kenmerkende denkers van ons huidig tijdvak.

1. Situering.

Bibl. st.: Theo de Boer e.a., *Moderne Franse filosofen*, Kempen/ Kapellen, 1993. -- Het boekje omvat acht bijdragen van de hand van acht medewerkers aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Gegeven. De traditionele ontologie, voor zover deze aanspraak maakt op een vast fundament (grondslag), dat als één makend gezichtspunt fungeert voor de totaliteit van al wat is. M.a.w.: het ‘foundationisme’ (o.m., ‘fundamentalisme’ of ‘integrisme’) eigen aan onze traditionele westerse filosofie.

Gevraagd. -- Een ontmaskering van uitgerekend die aanspraak of ‘pretentie’ een ‘rede’ te bezitten die zo ‘n alomvattende grondslag en samenvatting van alles vat. -- Of als men wil : het bloottrekken van de gebeurlijke grenzen van zo’n aanspraak.

Komen aan bod: M. Foucault (1928/1984), die, in het spoor van G. Bataille en M. Blanchot, het alomvattende machtsdenken tracht te ontcrachten;

J. Derrida, die, vooral in het spoor van Heidegger en de Saussure, het logocentrisme ontmaskert, ‘afbouwt’ (déconstruction) dat beweert de uiting te zijn van een rede die een alomvattend (transcendenteel) inzicht behelst in alles (het zijn);

J.-Fr, Lyotard (1924/1998), die de aanspraak op alomvattende verhalen (opvattingen van de menselijke geschiedenis zoals de gewijde geschiedenis van de bijbel of zoals het moderne vooruitgangsgeloof der verlichte geesten) als niet geldig bekritiseert (afbouw van de metaverhalen);

J. Kristeva (1941) en L. Irigaray (1939) die de fallocratie, de aanspraak van een mannelijk denken als alomvattend inzicht in alles, ontmaskeren; J. Baudrillard (1929/2007) die de aanspraak van onze huidige communicatie als een mededeling van ‘lege’ tekens ontmaskert (de simulatiecultuur);

E. Levinas (1905/1995), die de alomvattende ‘egologie’ (ik-gecentreerde filosofie) d.i. een opvatting omtrent een alomvattend (transcendentiaal)

zelfbewustzijn met de aanspraak op geldig inzicht in alles, eigen aan E. Husserl, afbouwt in naam van de andere in de Anders (God); P. Ricoeur (1913) die de hele traditie “met grondige achterdocht” benadert.

Guido Vanheeswyck. in Streven, zegt dat de termen, ‘postmodernisme’ en ‘deconstructionisme’ (deze laatste term past wel degelijk bij Derrida) de ware inhoud van het werkje niet helder weergeven. Hij houdt het bij Woldring, die in zijn inleiding de term “hermeneutische filosofen” aanwendt. De reden: zo goed als alle besprokenen nemen als gegeven tekst (van voorgangers) waarbij zij als gevraagde vooropstellen a. een interpretatie (duiding, zingeving) b. die ontmaskert.

Opm. -- Wat ons de zoveelste variante geeft van de Oudgriekse term ‘parafrasis’ uitleg (commentaar). Maar dan in één welbepaalde betekenis, nl. de kritiek van de aanspraken van het traditionele denken.

Opm. -- Men denke nu niet dat het schema van de profs aan de Vrije Universiteit van Amsterdam het enige is. Er zijn andere boeken over de huidige filosofie. -- Zo een nummer van de Franse alternatieve revue *Autrement* met als titel ‘*A quoi pensent los philosophes?*’. -- Een dertigtal bijdragen trachten de hoofdpunten van de hedendaagse thematiek (de besproken onderwerpen) en problematiek (de gevraagden of problemen aan die onderwerpen verbonden) weer te geven. De opvallende themata zijn nl.

(1) De Moderniteit (Derrida, Habermas definiëren “het moderne” (vooral in de kunst) als al wat een radicale breuk uitmaakt met de westerse traditie(s));

(2)a. de fundamente(n) (grondslagen) van de vakwetenschappen (natuur- en scheikunde, biologie, menswetenschappen) (de logisch-wiskundige wetenschappen maar ook de zakelijke, hierboven vernoemde wetenschappen stellen uitgangspunten, axiomata (postulaten), voorop die er de grondslagen of funderingen van uitmaken die in een grondslagenonderzoek getoetst worden);

(2)b1. De ethiek (moraal) (onze samenlevingen worstelen met gewetenskwesties - zo b.v. inzake het manipuleren van genen, zo ook b.v. inzake scheikundige wapens) - : in naam van welke waarden (vooropgestelde goederen) zullen wij ons geweten laten vormen?)¹

(2)b2. Het recht (in onze samenlevingen heerst én recht én onrecht - denken wij aan de migranten : in naam van welk rechtssysteem zullen wij het recht scheppen?).

Of een V. Descombes, *Philosophie analytique versus philosophie continentale*, in: *Critique (Revue gén, des publ. franc. et étrangères)* 1987, mars. 240/254 (t. xlii, n. 478). –

In de Angelsaksische landen denkt men ‘analytisch’: de (traditionele) logica (die begrippen (klassen), oordelen (proposities) en redeneringen thematiseert) dient als ‘fundament’ om uitspraken van wijsgeren e.a. te toetsen, Op het Europese continent denkt men ‘hermeneutisch’ (d.i. men stelt een gegeven voorop, b.v. een tekst of een feit, om het te duiden (interpreteren), doordat de denkende zich als een zingever beschouwt die hetzij de zin tracht te vatten hetzij een nieuwe zin tracht te stichten. In die stroming is “het poststructuralisme” het woord dat men vaak kleeft op de Franse continentale denkers wanneer zij interpreteren (zie hoger), -- als ontmaskerende zingever. -- De analytische filosofie stelt een wetenschappelijk ideaal voorop; de hermeneutische stelt zo iets als een literair ideaal voorop.

Opm. -- J. Nida-Rümelin, Hrsg., *Philosophie der Gegenwart in Einzeldarstellungen von Adorno bis Wright*, Stuttgart, Kröner, 1991, brengt meer dan honderd filosofen ter sprake (levensschets, werken, onthaal, epigonen), Husserl, de intentionele fenomenoloog, is de peetvader van de fenomenologische hoofdstrekking en Frege (Gottlob Frege (1848/1925; de wiskunde logisch gestructureerd) is de baanbreker van de analytische stijl van filosoferen. De nadruk ligt op Martin Heidegger (1889/1976) *grondslagenonderzoek der traditionele ontologie*) en Ludwig Wittgenstein (1889/ 1951; de logica in de filosofie) die elk één der hoofdstromingen (Heidegger: fenomenologie; Wittgenstein: analytisch denken) vertegenwoordigen.

Guy Sorman, die ondertussen *Sortis du socialisme*, Paris, 1990 (de ineenstorting van de socialistische systemen als voortekenen van nationalisme, sterke charismatische figuren (populisten) en dictaturen die de democratie in gevaar brengen) uitgaf, schenkt ons *Les vrais penseurs de notre temps*, Paris, Fayard, 1989:

1. Carl Sagan, James Lovelock (kosmologie),
2. Ilya Prigogino, René Thom (chaologie, complexiteitsleer),
3. Stephen Gould, Edward O. Wilson, Motoo Kimura (evolutieleer),
4. Claude Levi-Strauss, Noam Chomsky, Zhao Fusan (cultuurkritiek);
5. Bruno Bettelheim, Thomas Szesz, Marvin Minsky (vrij denken),
6. Ernst Nolte, Edward Teller (polemologie),
7. Milovan Djilas, Youri Afanassiev, Kenji Nakagami (communisme, fascisme.),

8. Friedrich von Hayek, Murray Rothbard (liberalisme, libertarisme (anarchisme)).
9. Octavio Paz, Ashis Mandy, M.S. Swaminaten (onderontwikkeling).
10. René Girard, C. Claude Tresmontant (de crisis van het ongeloof).
11. Karl Popper. Ernst Gombrich. Isaiah Berlin (grondslagenkrisis).

Sorman ontmoette de denkers persoonlijk en geeft een korte biografie. Een goudmijn. Het werk relateert sterk een Derrida.

2. Leer

Wij gaan nu in op de hoofdtrekken van de leer van Derrida (1930/2004).

Bibl. st.: *B. Delfgauw/ Fr. van Peperstraten. Beknopte geschiedenis van de wijsbegeerte (Van Thales tot Lyotard)*. Kempen/ Kapellen, 1993, 261/265 (Jacques Derrida).

2.1. De ontologie van “la différance”.

Derrida zelf vond er dit neologisme op. –

a. ‘Différer’ - in de Franse woordenboeken (Derrida is verzot op woordenboeken) betekent

1. verschillen (“Mon opinion diffère de la vôtre”);
2. Opschortend uitstellen (“La discussion est différée à la semaine prochaine”). Derrida hoopt de twee betekenissen op door de term ‘différance’ (niet : difference) in te voeren!

b. Indien ik mijzelf wil begrijpen - definiëren - dan moet ik o.m. mijn voorouders kennen (want die hebben mijn wezen deels veroorzaakt), moet ik mijn vrouw en kinderen kennen (want die hebben mijn wezen helpen vormen en zullen het voortdoen). moet ik b.v. mijn studies kennen (want die hebben mijn wezen - dat wat ik ben - helpen tot stand brengen), moet ik mijn doelstellingen kennen (want die bepalen mijn wezen - dat wat ik ben en zijn zal mee). Ga zo maar door.

Inderdaad (zegt Derrida): het wezen, d.i. al wat inzake werkelijkheid (zijn) aanwezig was / is /zal zijn, is maar exhaustief of volledig kenbaar voor zover ik al wat van mij verschilt, ook ken! Want al wat van mijn wezen verschilt, helpt dat - mijn wezen tot stand brengen, verwerkelijken. tot ‘zijnde’ maken.

Dat behelst streng logisch dat de volledige ontologische kennis van mijn wezen moet uitgesteld worden tot ... later (wanneer ik al die verschillende gegevens ook ken en verwerkt heb). -- Daar al wat verschilt van mij, meetelt

om mij te kennen, moet ik noodgedwongen de volledige - exhaustieve - kennis van wat ik was/ ben/ zijn zal, uitstellen.

In Derrida 's taalgebruik: wat een signifiant (Sa), d.i. een klank (= term) binnen een taalsysteem, betekent.

1. kan slechts gedefinieerd worden door verschillen tussen die term - b.v. boom.
2. - en al wat die term niet is - b.v. de grond waarin de boom geworteld staat - (in het sap in de stam van de boom, in zijn takken, in zijn bloesem b.v. zitten elementen die uit de grond komen), **2.** kan slechts volledig (exhaustief) gedefinieerd worden nadat al wat verschilt maar meetelt voor de exhaustieve definitie, gekend is; aangezien wij dit eigenlijk nooit exhaustief kunnen kennen, wordt de definitie, zo begrepen, uitgesteld, ja, wellicht definitief uitgesteld.

Opm. -- In het taalgebruik van Derrida: vanuit de boom lopen sporen (des traces) naar al wat van de boom verschilt. Of als men wil: al wat de boom is, verwijst naar al wat de boom niet is (maar hem mee tot stand brengt).

Of nog in Derrida's taalgebruik: de boom, in zijn volledig wezen (al wat hij was, is, zijn zal), is maar voor onze rede aanwezig ('présence'), wanneer en voor zover het afwezige (dat wat van de boom verschilt) mee gedacht wordt: in de taal der paradoxen zoals Derrida ze graag spreekt, klinkt dit als volgt: de sporen (verwijzingen) in de boom naar wat de boom niet is maar hem mee doet bestaan, zijn de afwezige 'aanwezigheden' in hem!

Besluit: -- Van de boom - of van mijzelf (hier voren) - alles kennen behelst ook de rest (het complement) van de totaliteit van al wat is, het zijn, kennen. Zo' n absolute ('metafysische') kennis is ondoenlijk en dus "voor later" (uitgesteld).

Wat niet belet dat wij, dagdagelijks, leven met zo een uitgestelde kennis'. Alleen 'eristische' (twistgesprekken liefhebbende) mensen - denkers - als een Derrida blijven haperen aan het feit dat zij niet van alles, alles kennen! Dat vinden zij de grote leemte van de traditionele filosofie als ontologie of metafysiek. Deze doet immers, in hun eristische ogen, alsof zij van alles, alles kent. Wat eigenlijk nooit echt waar geweest is, natuurlijk,

In het dagdagelijkse leven stoten wij op het uitgestelde kennen wanneer wij, voor een probleem staan dat wij zelf niet (of niet geheel) kunnen oplossen : wanneer de waterleiding in huis niet meer functioneert, roepen wij er "een

deskundige” (die gespecialiseerd is in onze uitgestelde kennis) bij,-- b.v. een loodgieter. Zo ook wanneer wij ziek zijn: de arts vertegenwoordigt onze uitgestelde kennis inzake gezondheid in ziekte. Platon, in zijn ideale staat (*Politeia*), heeft het over de ‘genesis’ de wording, van de staat. De ontoereikendheid van de enkeling om in zijn noodzakelijke behoeften te voldoen noopt tot beroep op medemensen. Vele dingen zijn nodig met als gevolg dat “terwijl de ene dezen ter hulp roept voor dit en genen voor dat, de nood velen samenbrengt in één woonplaats om elkander gemeenschappelijk te helpen”. Aan dit soort samenwonen geeft men de naam ‘polis’ stadsstaat.

Cfr. *Politeia* 2: 369C. -- Indien er al klassen, bestaan, dan toont dit dat de enkeling - al was hij de ‘dialectieker’ (versta: denkend mens) in persoon - niet zelfgenoegzaam kan denken en leven. ‘Sporen’ verwijzen naar de medemensen. -- Welnu, Derrida schrijft aan de grote ontologische traditie een zelfgenoegzaamheidsideaal of -aanspraak toe die zeker bij Platon niet zomaar aantrefbaar is.

Opm. -- Eén model van alomvattende kennis wordt aangetroffen in Hugo Symons, *Klare taal*, Zingem, Vita, 1993-3.

Op de kaft staat letterlijk het volgende te lezen. -- “Wist u dat praktisch alle ziekten kunnen genezen worden? Dat u op enkele dagen tijd definitief kan worden verlost van migraine, hartkloppingen, zweetuitbarstingen in hoofdpijn? Dat uw arm of been nooit moet worden afgezet, tenzij bij een zwaar ongeval, -- uitzonderlijk? Dat uw maag, darm, baarmoeder, borst, prostaat of appendix, de amandels van uw kind of om het even welk lichaamsdeel rustig op zijn plaats kan blijven zitten en niet moet worden weggesneden als u dit boek - dat met veel liefde geschreven is - goed gaat gebruiken?”

Verscheidene pastoors en zusters bestempelden dit boek als “een waar geschenk van de hemel” en terecht, want duizenden ongeneeslijk verklaarde zieken genazen in geen tijd door gebruik te maken van de meer dan twintig uitgaven - voorlopige uitgaven - die reeds verschenen van dit meesterwerk. -- Als de dokter u zegt dat u nog slechts enkele dagen of weken te leven hebt, geloof hem dan niet! Artsen in de 20-ste eeuw kennen geen iota van genezen. De medische industrieën, de farmaceutische industrieën misbruiken hun macht en misleiden en manipuleren dokters, specialisten en apothekers. Zij zetten de medici ertoe aan om zieken behandelingen en medicijnen voor te schrijven die hen zelden genezen maar meestal zieker maken. -- “Klare taal” zal u

niet alleen leren waar u moet van afblijven en wegblijven maar u vooral de weg wijzen naar een razend snelle en blijvende genezing. In dit boek zal u meer leren over het genezen van ziekten en over gezond blijven dan tijdens acht jaar klassieke geneeskunde aan de universiteit. “Klare taal” vervangt uiteindelijk zo goed als alle doktersvoorschriften die u tijdens uw leven nodig kan hebben”. – Tot daar de inleiding tot zichzelf van iemand die zich als “meester-tovenaar” bestempelt.

Welnu, Derrida vooronderstelt zoiets als een alwetend wijsgeer in de lange traditie die hij afbouwt. Hij weet, in de grond, wel dat hij een karikatuur afbouwt (zo niet kan hij niet deconstrueren), maar hij houdt dit vol, -- het ene boek na het andere (God weet hoeveel hij er al geschreven heeft), -- het ene artikel na het andere. De aanspraak - prétention (in het frans) - van een Symons inzake genezen en gezondheid schrijft Derrida toe aan de traditionele ontoloog maar inzake “het zijn”, al wat is (al wat was, is, zijn zal). De handboeken van metafysiek (ontologie) zijn dan “een geschenk uit de hemel” waarin op toepasselijke wijze alle kwesties - zo goed als alle - oplosbaar worden gemaakt. -- Men vergete dit niet in de volgende bladzijden,

Een modelletje van afbouw. -- *Bibl. St.* : M. Lisse, *Le motif de la déconstruction et ses portées politiques*, in: Tijdschr. v. filosofie 52 (1990) 12 (juni), 230/250. -- Lisse, a.c., 247, haalt aan: Micha Brumlik stelt Derrida de vraag naar de verantwoordelijkheid inzake nazisme en concentratiekampen.

Kijk nu goed toe hoe Derrida reageert “Ik ben wantrouwig tegenover het metafysische begrip ‘verantwoordelijkheid’: ofschoon verwerkt in het taalgebruik inzake mensenrechten (in de vooropstellingen van iedere democratie, -- in de westerse ethiek en politiek) heeft dat metafysische begrip ‘verantwoordelijkheid’ ongelukkigerwijze het nazisme en Auschwitz niet kunnen verhinderen”.

Wij halen nu in het Frans aan: “Très souvent, au contraire, le discours nazi a utilisé l’ axiomatique qu’ on lui opposait. Non seulement les gouvernements ont laissé faire Hitler, mais les discours des intellectuels, les concepts théoriques issus de cette notion de responsabilité n’ ont pas suffi à opposer un barrage suffisant au nazisme, mais, à l’ opposé: un réseau de complicité de toutes sortes fut créé. Ce qui nous donne aujourd’hui une si mauvaise conscience”. -- Vatten wij samen.

1. De term ‘metafysisch’ wordt niet in een neutrale zin maar in een ‘verdachte’ (af te bouwen) zin aangewend. Dat is Derrida’s recht maar of

daarmee de metafysiek als dusdanig al juist getypeerd is, is onbewezen: er bestaat immers een goede en een slechte metafysiek (zoals alle menselijke producten goed en slecht kunnen zijn).

2. Het verwijt dat Derrida richt aan het adres van het 'metafysische' begrip 'verantwoordelijkheid' luidt: het heeft niet kunnen verhinderen dat het nazisme ontstond (doordat "de intellectuelen" met hun 'taalgebruiken' niet efficiënt genoeg gebleken zijn). -- De traditionele denker zal daarop antwoorden dat de onmacht van een 'metafysisch' begrip dit begrip zelf op zich nog niet ontwaardt. Integendeel: door het te bemediteren en het in praxis om te zetten kan veel goeds bereikt worden,

3. Het taalgebruik van de nazi's heeft ook het begrip - het metafysische - 'verantwoordelijkheid' gehanteerd (denk aan: "Wij als verantwoordelijk voor het Germaanse ras ...") in de omgekeerde zin van de tegenstanders (de democraten). Dat is juist. -- Maar daarop zal de traditionele metafysieker antwoorden: "Abusus non tollit usum" (Het misbruiken van iets behelst nog niet dat dat iets niet goed kan gebruikt worden). M.a.w. Derrida, a priori tegen de metafysiek, keert het ondoeltreffende en misbruikbare van een metafysisch begrip niet tegen de ondoelmatige handelwijzen van degenen die dat begrip hanteren, -- ook niet tegen het misbruiken zelf, maar tegen het begrip zelf. Alsof dat povere begrip 'verantwoordelijk' was voor het ondoelmatig gebruik, en voor het verkeerde gebruik van zichzelf.

Waar zit nu "la différence"? -- Door associatie - bij het metafysische begrip 'verantwoordelijkheid' denkt Derrida aan het ondoelmatig en verkeerd gebruik ervan - vindt Derrida "een spoor" van het begrip naar het verkeerde en ondoelmatige gebruik ervan en wel zo dat het begrip daarvoor moet opdraaien. Dat, in een metafysisch traktaat wanneer het over 'verantwoordelijkheid' gaat, men het ook heeft over de 'receptie' (onthaal, invloed) en het gebruik ervan, dat is zinnig. Maar de onmacht en de wilde - veelduidige - gebruiken van begrippen zijn nog niet die begrippen zelf.

M.a.w.: de term 'verantwoordelijkheid' "gaat samen met" onverantwoordelijkheid, in de zin van afwezigheid van 'verantwoordelijkheid' in de vormen van ondoelmatige en verkeerde 'verantwoordelijkheid' zo dat wat van 'verantwoordelijkheid' verschilt, er eigenlijk toe behoort als de afwezigheid ervan. Daarmee hebben wij geen volledig begrip 'verantwoordelijkheid' want God weet welke verschillende vormen ervan nog zullen opdagen in de loop van de menselijke geschiedenis. Wel hebben wij een uitgesteld begrip. - Dat wil

zeggen: wij hebben de beschikking over zo goed als niets aan echt (volledig) begrip, Waarin een vorm van 'nihilisme' schuilgaat ('nihil' = niets).

Door aan het begrip de gebruiken - de interpretaties of duidingen (het is een vorm van hermeneutiek) te verbinden (associatieve methode) en dit met de nadruk op de negatieve gebruiken (zoals ondoelmatig gebruik of omgekeerd gebruik of duiden) komt de deconstructieve of afbouwmethode tot stand.

Zingeving.

Voor de hermeneutiek of duidingsleer is de mens een zingever/zingeefster.-- Dit kan fundamenteel op twee manieren.

1. Zinvatting.

Wanneer wij de 'zin' van iets - b.v. een metafysisch begrip - trachten te vatten, richten wij de intentionaliteit van onze geest op dat iets (b.v. dat begrip) zelf, op zich. Zo kan 'verantwoordelijkheid' gezien worden als a. een gegeven b. dat een gevraagde of probleem behelst, zo behandelen dat men, bij het oplossen van het probleem, zijn verantwoordelijkheden (de betrokkenheid met het geweten) opneemt. Mijn kind is ziek : in geweten kan ik het niet aan zijn lot overlaten (gegeven: kind; gevraagde: ziekte genezen; oplossing : zich in geweten verplicht weten er iets aan te doen).

2. Zinstichting.

Gegeven: hetzelfde kind; gevraagde : het zieke kind helpe: oplossing: "Ik heb er noch tijd noch lust voor over". De confrontatie "ziek kind/ eigen gewetensvolle hulpverlening" komt hier niet tot haar recht.

Derridiaans gezien hoort het nalaten van de plicht ook tot het (volledige, pragmatische) begrip. Wat ervan verschilt - in de vorm van verzuim (peccatum omissionis, in de scholastische taal) - hoort erbij. Het negaat (de ontkenning) hoort bij het begrip zelf. - Toch is het verzuimen iets dat niet hoort bij verantwoordelijk gedrag terzake, want het is er de contradictie van! De verzuimende - plichtsverzuim voert n.a.v. het metafysische begrip "verantwoordelijk gedrag" iets anders (verschil) in. ja, iets contradictorisch (radicaal verschil) in. Maar, in derridiaanse begripsleer (die het begrip associeert aan wat de mensen ermee doen), is het verzuim a.h.w. (een aspect van) het metafysische begrip zelf. Want - zo zegt hij - juist daarom - "is hij wantrouwig tegenover dat begrip".

Schematisch.

1. De zinvatting. -- Bij A (b.v. een metafysisch begrip) denk ik A.

2. De zinstichting. -- Bij A denk ik niet zozeer A als wel B, vooral als -A (niet - A) in de vormen van ondoelmatig of omgekeerd of verzuimend gebruik van A. Er wordt door de stichting van zin iets nieuws, iets anders ingevoerd.

3. De differentiële begripsduiding.

De zinvatting van A behelst meteen de zinstichting van A zo dat $A = A + B$ (gebeurlijk, derridiaans: liefst als - A). Wat de afbouw van A insluit. –

Opm. -- De fenomenologie houdt zich aan de zinvatting: A wordt rein als A gevat en verwoord, - volgens de formule : gegeven A; gevraagd: de wezensweergave (zinvatting) van A. De fenomenoloog, in zijn zuiverheid, beoogt het neutrale begrip dat zowel het melioratieve als het pejoratieve gebruik toelaat.

De afbouw (difference) van de afbouw (difference).

Bibl. st.: Ger Groot, *Jacques Derrida*, Limited Inc., Evanston (Ill.), Northwestern University Press, 1989, in: *Streven* 1989: dec., 271.-. In een korte boekbespreking zegt Groot, die Derrida niet ongenegen is, wat volgt.

1. -- J.L. Austin (1911/1960) was noch metafysica-gezind noch analytisch-positivistisch gezind. Daarbij beschouwt hij de analyse van het gewone taalgebruik als het vertrekpunt van de filosofie. Centraal begrip bij hem is 'taaldaad', het taalgebruik als communicatie en interactie. J. Derrida, in het slotartikel van zijn bundel *Marges* (1972) bediscussieert de taaldadenfilosofie van Austin.

J.R. Searle (1932/...), taaldadenfilosoof in Austin's spoor, viel, in een vinnig artikel (1977), Derrida aan, niet enkel als criticus van Austin maar als differentiaalist. In hetzelfde tijdschrift *Glyph* reageert Derrida daarop met een zeer grondige afbouw van Searle's taaldadendenken. -- Het besproken boek geeft gedeeltelijk - die discussies weer.

2. -- Groot legt n.a.v. dat boek de nadruk op iets dat ons hier en nu interesseert. -- In een nieuw nawoord dat Derrida aan die discussie toevoegt, neemt Derrida “scherper dan elders” stelling tegen “een al te anarchistische en lakse interpretatie van de deconstructie”. Aldus G. Groot.

Inderdaad: sommige epigonen (één soort duiders) van Derrida die zijn methode nabootsen, “schuiven de afbouwmethode nogal eens a. willekeur en b. totale ontkenning van elk begrip of criterium (*opm.*: *kritèrion* = kenmiddel) van waarheid in de schoenen”. Groot noemt die duiding ‘vulgarisering’; zij werd o.m. door de Amerikaanse receptie (= interpretatie) - die eerder literatuur-theoretisch dan filosofisch is - bevorderd.

Gevolg: verwarring. -- Derrida ‘s reactie legt de nadruk of het streng wijsgerige van zijn afbouw (Groot heet dat “de quasi-transcendentele dieptedimensie van Derrida’s filosofische positie”). -- Indien men dat vergeet, dan kunnen noodlottige misverstanden niet uitblijven, Hoofdmisverstand volgens Derrida : de deconstructie zou dan alle onderscheid - verschil - tussen waar en onwaar begrip en onbegrip, begrip en metafoor (*opm.*: bedoeld is troep, metafoor en metonymie) uitwissen. De ondubbelzinnige rechtzetting zet op weg naar de “serieuze leiding van de teksten van Derrida”.

Zedenles. -- “Tegen dergelijke vulgarisering van zijn standpunt heeft Derrida zich misschien niet bijtijds verzet”.

Onze conclusie: -- “Wij staan wantrouwig tegenover de *différance*-filosofieën verwerkt in het taalgebruik van Derrida en zijn navolgers”.

Want dat taalgebruik, - en dus Derrida zelf, “heeft niet kunnen verhinderen dat misverstand ingevoerd werd”, ja, “dat men van zijn axiomatick (stem vooropstellingen) misbruik gemaakt heeft om tot het omgekeerde van zijn mening te komen”.

Wat inhoudt dat zijn afbouwbegrippen sporen vertonen naar dingen die hij mordicus moet afwijzen als misvatting (ondoelmatig gebruik, verkeerd gebruik). Wat op zijn beurt inhoudt dat ons begrip van zijn *différance* moet uitgesteld worden, want zij leidt tot ondoelmatigheden en omkeringen die misschien nog niet alle het daglicht hebben gezien, ja, die in de toekomst wellicht nog zullen voortduren.

De lotgevallen van de differentiële begrippen zijn dus juist dezelfde als die van de metafysische begrippen. *Medice, cura teipsum* (geneesheer, genees uzelf).

Derrida: “in naam van”. -- In is loop van een vraaggesprek met een journalist van le Monde - *J. Derrida, Entretien avec le Monde*, Paris, Ed. Le Découverte/ Le Monde) - in 1984 wordt Derrida geconfronteerd met problemen als de opstand van Solidarnost (het christelijk-solidarnistisch syndicaat) in Polen tegen het toenmalige communistische regiem, de oorlog van het Rode Leger in Afghanistan om een ‘broederland’ te verdedigen, de politieke situaties in Salvador, Chili, -- in het Midden-Oosten, de mensenrechten in Turkije, de ‘racistische’ spanningen in de toenmalige EEG (nu de Europese Unie),

De Golfoorlog (02.08.1990 / 01.03.1991).

Saddam Hoessein, de leider van Irak, valt Koeweit, een buurland, binnen, dat hij betitelt als “de negentiende provincie van Irak”. Daarbij beroept hij zich op de situatie van Kuwait voordat de westerse mogendheden in die regio ingrepen.

- “In naam van territoriale integriteit - Koeweit is, in zijn ogen, integrerend gedeelte van Irak” valt Saddam Hoessein dus binnen. -- .

“Territoriale integriteit” kan als een metafysisch begrip gezien worden, al was het maar omdat sommige specialisten inzake de regio zijn mening als onjuist afdoen. ‘In naam van onrecht de Koeweiti’s aangedaan” - denk aan hun nationale soevereiniteit (in 1899 wordt Koeweit, onder Engelse bescherming, onafhankelijk van Turkije) komen de geallieerden tussen en verjagen de Irakezen. -- “Nationale soevereiniteit” is ook een metafysisch begrip.

De tweeledige reactie van Derrida.

De hoofdzorg van Derrida is niet zozeer de nauwkeurige ontleding van de gegevens terzake als wel een onmiddellijke reactie: “In een onmiddellijke reactie zou hij zeggen - dringende problemen laten niets anders toe - : “In naam van de gerechtigheid inzake politieke verhoudingen ben ik het eens met de verontrechten - de Koeweiti’s - tegen de verontrechtenden - de Irakezen”. Wat hij heet “une opposition simple et radicale”.

Zijn middellijke reactie - later - is het bevestigen van die onmiddellijke reactie: hij wil “het voordeel (le bénéfice) eigen aan de onmiddellijke reactie niet laten verloren gaan” (in het Frans: afin de ne pas perdre le bénéfice de cette prise de position”).

Daarom voor alles: “Zoeken naar een plaats (*opm.*: standpunt) waar het inkapselen van de stellingname

niet meer mogelijk is” (in het Frans: “Rechercher des lieux ou la récupération d’une prise de position quelconque n’est plus possible”). Wat ons hier interesseert, is dat Derrida, net als de Irakezen en de Koeweiti’s, resp. de geallieerden, verrechtvaardigt “in naam van”. Als men weet hoe J.-Fr. Lyotard dat “verrechtvaardigen in naam van” heeft bekritiseerd vanuit de crisis van “de namen” (“Er zijn geen namen meer in naam waarvan men zich verrechtvaardigt”), dan komt Derrida’s reactie ‘metafysisch’ over. In naam immers van iets dat voor vele kritieken vatbaar - afbouwbaar - is, reageert hij “simpelweg en radicaal”. Zoals menig mens die van afbouwfilosofie niets afweet. Zoals de traditionele metafysicus.

Om te beslissen wie nu met recht “in naam van” handelt, is er immers - zeker in Derrida’s zienswijze - geen hogere instantie die buiten de betrokkenen staat: beide partijen zullen dus, ook achteraf (in de geschiedenisboeken b.v.) blijven verdedigen dat zij “het gelijk” aan hun zijde hadden. Zij zullen blijven beweren dat de tegenstander ongelijk had.

Aan beide zijden met de nodige argumenten. Zo dat rekening houdend met de verschillen - wij zullen het juiste begrip “gelijk” maar uitstellen naar later. Niettegenstaande dat alles reageert Derrida “in naam van” abstracte begrippen. In die zin is en blijft hij metafysisch.

Opm. -- Een Platon (-427/-347) is nu wel niet de grote vriend van Derrida. Toch is er een tekst waarmee Derrida wel zal instemmen.

P. Foulquié, La dialectique, Paris, PUF, 1949, 21, heeft het over het filosoferen (‘dialectiek’ geheten) van Platon. -- Nadat Platon de dialectiek heeft voorgesteld als “de vaardigheid om zich te verheffen tot de idee “het goede” (*opm.*: waarde zonder meer)”, lijkt hij ze als “de vaardigheid in het discussiëren” op te vatten.

Om nu uit te leggen waarom de toekomstige hoge magistraten in zijn ideale staat, pas op een gevorderde leeftijd in de dialectiek geoefend worden, zegt hij “Het is echt te mijden dat zij, zolang zij jong zijn, smaak krijgen in de dialectiek.

Gij hebt immers moeten vaststellen - denk ik - dat Jonge mannen, als zij kennis gemaakt hebben met de dialectiek, er misbruik van maken, er een spel van maken. Zij bedienen er zich van om mekaar onophoudelijk tegen te spreken. Degenen die hen weerleggen, bootsen

zij na en weerleggen ze op hun beurt. Zij gaan erin op - net jonge honden - degenen die ze ontmoeten, in dat gekrakeel te betrekken en ze te verscheuren door redeneren". (*Politeia* 7: 539b).

M.a.w.: ook de dialectiek van Platon (in dialogen samen opgaan naar het hogere, de idee van het goede) is geen panache of wondermiddel. Dat beseft Platon zeer goed.

De idee 'dialectiek', eens dat men ze samen denkt met de wijzen waarop de mensen ermee omgaan (het begrip behelst behalve het goed gebruik ervan ook het misbruik, zoals Platon zeer uitdrukkelijk zegt), is verbonden met haar verschillen. Dus is zij uit te stellen. --

Derrida: zo zagen wij hierboven - beklagt er zich over dat men hem misverstaat : het zal hem een troost wezen dat de grote stichter van de westerse filosofie - die hij zeker niet in zijn hart draagt - al zeer goed kennis gemaakt heeft met hetzelfde: of het nu platonische metafysische begrippen geldt of differentiële, het komt op hetzelfde neer inzake onthaal en duidingen. Vooral de negatieve dan.

Differentieel denken en tijdsgeest.

N.a.v. *Ph. Buyck/ K, Humbeeck, red., De constructie (Kleine diergaarde voor kinderen van nu)*, Antwerpen, Restant, 1987, zegt P. Pelckmans, in Streven, "Het begrippenapparaat van Jacques Derrida past perfect bij een literair bedrijf waar het erop aankomt de taal te ontmaskeren, haar pseudo-evidentie en dito natuurlijkheid te kijk te zetten". Pelckmans preciseert hoe dit ontmaskeren te werk gaat : "Elke poging om tot eenduidige, definitieve uitspraken te komen doet de taal waarin men die formuleert, geweld aan: woorden, zinnen, -- teksten zijn altijd al vanzelf meerzinnig. Het lukt nooit echt ze onaantastbare op één exclusieve noemer te brengen. Schijnsuccessen in die richting berusten fataal op verminkende kunstgrepen".

Opm. -- Als men zo hoort spreken, dan is - wat wij hoger 'zinvatting' geheten hebben - de eenduidige betekenis van iets - een gegeven, b.v. een tekst - steeds 'zinstichting'. De veelduidigheid van alles is dermate massief en massaal dat het reine vatten van wat gegeven is, uit te stellen is. -- Pelckmans voegt daaraan toe : "De behoefte alles nadrukkelijk op losse schroeven te zetten heeft m.i. minder te zien met enige intrinsieke onbeheersbaarheid van de taal dan met een historisch te duiden tijdsclimaat". Het door hem kort besproken boek

situeert o.m. Derrida tegenover Fr. Nietzsche (1844/1900), de man van “Gott ist tot” (de dood van het metafysische begrip ‘god’), S. Freud (1856/1939), de stichter van de psychoanalyse (het bewuste en rationele leven beheerst door het on- en onderbewuste deel van de ziel), E. Husserl (1859/1938), de vader van de intentionele fenomenologie (het bewustzijn gericht, op directe wijze, op al wat zich toont), M. Heidegger (1889/1978), de stichter van de fundamentele ontologie. Die vier geesten hebben reeds enigszins de afbouw ingezet, maar Derrida radicaliseert grondig de aanzetten die hij bij die vier vindt.

Opm. -- Wanneer men dat verneemt, dan is het toch niet verwonderlijk dat, zoals vooral in Amerika, epigonen van Derrida zijn differentiële begripstheorie anarchistisch (libertair) omduiden, -- tot zijn groot onbehagen. Onmiskkenbaar is er een ingrediënt in Derrida die anarchisch is.

Derida's Joodse oorsprong.

Oliver Tapli, Les enfants d'Homère (L' héritage grec et l' Occident), Paris, Laffont, 1990 (// Greek Fire (1989)) 201, schrijft wat volgt.

Of men het derridisme nu graag heeft of niet, de afbouwtheorie heeft de studenten / studentinnen bekoord. -- Vooral in de VSA (waar Derrida voor het ogenblik (1987) werkt). Op zijn beurt wordt hij door aanhang(st)ers omgeven.-

In een conferentie in Los Angeles, in 1987, bekeek hij zijn eigen denkbeelden vanuit autobiografisch oogpunt. Hij beweert wat volgt. Als Algerijns jood maar in Frankrijk opgevoed voelde hij zich “een verbannene in eigen land”. Hij werd ertoe gedreven een ruimte te scheppen die bevrijd is van de drie grote tradities die aan zijn eigen intellectueel leven vreemd zijn: Griekenland, het christendom, het Duitse idealisme.

Opm. -- De term “Duits idealisme” bedoelt in hoofdzaak de denkwijzen van Joh. G. Fichte (1762/1814), Friedr. W. Schelling (1775/1854) en vooral Georg Fr. Hegel (1770/1831). Van de drie was Schelling tegelijk een romantisch denker.

Het is niet verwonderlijk dat, wanneer men zich afzet tegen de drie Europese denkwijzen zo-even genoemd, men tot ‘afbouw’ gedwongen wordt: het is inderdaad alsof Derrida die drie niet-joodse stromingen niet kan verteren, alsof zij hem zuur op de maag liggen, alsof hij er nooit genoeg van krijgt ze uit te stoten, Dat verklaart veel.

Derridisme en feminisme.

De aangehaalde boek van *Buyck/ Humbeeck e.a., De constructie*, Antwerpen, 1887, staat o.m. stil bij de domeinen waarop de afbouwtheorie zich laat gelden : literatologie (literatuurstudie), geneeskunde, feministische literatuurstudie.

Kristien Hemmerechts, Feminisme en literatuurstudie (Vrouwen lezen de traditie), in: *Streven* 54 (1986): dec., 237/246, schrijft wat volgt: “De Franse feministen zijn uiteraard niet de eersten en de enigen die de gezagspositie van het autonome en soevereine subject uitgehold hebben. Eén van de grote gangmakers van deze beweging is Jacques Derrida.

Voor hem is de taal het onderzoeksgebied bij uitstek om aan te tonen hoe het gezag van het subject/ de vader/ de auteur bedreigd en ondermijnd wordt. Zijn aandacht gaat ook uit naar de mechanismen die de tekst structureren en tot drager van eenduidige betekenis maken, maar naar “de barsten” in de tekst, de mechanismen die de betekenisoverdracht verstoren en ontwrichten en van de tekst een broeiplaats van veelheid en ambiguïteit maken. De taal ontsnapt aan de controle van “het subject” en ontregelt de mechanismen die coherentie en eenheid zouden moeten garanderen.

Taaluitingen zijn niet de uitdrukking van een betekenis die aan de taaluiting voorafgaat en/ of overstijgt, maar een spel van betekenaren (*opm.*: ‘signifiant’ (Sa), d.i. een klank met een betekenis (‘signifié’ (Sé)) waarbij het moment van betekenis telkens opnieuw wordt uitgesteld. Het subject heeft op dit proces geen vat”.

Opm. -- Deze moeilijke tekst zal verder duidelijker worden. Ondertussen dit: Hemmerechts als feministe heeft het over het overwicht van “de man” in onze traditionele cultuur, die “het subject” bij uitstek is, d.i. hij met zijn bewustzijn der dingen dringt zijn zienswijze op aan de hele cultuur en zelfs aan de ons omringende natuur. De man gold traditionele als ‘autonoom’, d.i. hij heeft zijn eigen domein waar hij heer en meester is, en tegelijk als ‘soverein’ d.i. hij geldt als voorhoede en toonbeeld ook buiten zijn domein, b.v. voor de vrouw.

Het feminisme komt in opstand tegen die vorm van ‘gezag’ - daarom nog niet tegen alle gezag zonder meer - door de dingen op een vrouwelijke manier te duiden (hermeneutiek): éézelfde gegeven leidt tot én een mannelijke duiding en dankzij het feminisme een vrouwelijke duiding. Het is veelduidig.

Kristien Hemmerechts formuleert de hoofdgrief als volgt (a.c., 237) “Wie konnte die Frau wirklich leben in einer Welt an deren Gestaltung sie nicht teilhat?” (*Susanne Meyer, Jeder ist eine Frau*, in: *Die Zeit* 1986: 12 Sept.), Dit is één van de vele vragen die Susanne Mayer formuleert n.a.v. een recente vrouwenfestivalweek in Hamburg.

Eigenlijk is het geen vraag maar de bevestiging van het feministische standpunt: vrouwen leven in een cultuur die niet de hare is,-- in een maatschappij die zij niet mee hebben helpen ontwerpen. De politieke structuren, de instellingen, de geconsacreerde kunst en literatuur zijn producten van mannelijk denken, Cultuur- en maatschappijvormen zijn gemaakt op mannenmaat. Voor de vrouw is onze beschaving geen tehuis. Zelfs het begrip ‘vrouw’ is, zoals *Simone de Beauvoir* (1908/1986; *Le deuxième sexe*, Paris, 1977) betoogde, een product van mannelijk denken”.

Opm. -- Dit harde taalgebruik - het klinkt alsof de vrouw heel en al uit de cultuur verdreven werd is het standpunt, versta: de duiding, van de feministes aan de spits,-- zonder daarom het standpunt van miljoenen andere vrouwen die zich in haar rollen gelukkig voelen, te vertegenwoordigen. Maar dat standpunt past wel in derridiaanse ‘subversie’.

Kr. Hemmerechts eindigt als volgt: “Het feminisme roept vragen op die veel verder reiken dan de gelijkberechtiging van man en vrouw.—

1. Het gaat om veel meer dan om gelijk loon voor gelijk werk, gelijke studiemogelijkheden, gelijke kansen op de arbeidsmarkt, -- hoe belangrijk deze eisen ook mogen zijn,

2. Het feminisme formuleert vragen die de grondslag van het westerse denken en de westerse maatschappij raken. Het zaait twijfel waar zelfingenomen zekerheden heersen, ontmaskert.

Opm.: Het woord is er weer! - waarden die als ‘heilig’ worden beschouwd, ondermijnt waarheden die als algemeen gelden. - Daarvandaan dat het feminisme iedereen aanbelangt, mannen zowel als vrouwen”.

Opm. -- Men zou juist hetzelfde kunnen zeggen van Derrida’s differentieel standpunt : het raakt de grondslagen van onze westerse cultuur, zaait twijfel waar zekerheden heersen,-- ontmaskert waarden, -- herleidt algemene waarheden tot particuliere of individuele.-- Dat is dan ook de reden waarom Derrida zulke heftige reacties oproept, zowel pro als contra.

Allan Bloom over de afbouwhermeneutiek.

Bloom is de radicale verdediger, in de VSA, van de klassieke traditie (vanaf de Oude Grieken). -- Hij werd geconfronteerd met het derridisme op zijn Amerikaans - waartegen Derrida zelf, om reden van het te anarchistische ervan, ook reageert in naam van een 'rechtzinnige' (orthodoxe) duiding - en reageerde heftig. -- *Dl. Taplin. Les enfants d'Homère*, Paris, 1989, 198s., haalt hem aan.

Allan Bloom - zo leidt Taplin in - wijdt een vernietigende paragraaf aan "de school van de deconstructie" -- "Zij is het eindstadium - zonder verrassingen althans - op de weg naar de uitschakeling van de rede en naar het miskennen van de waarheid in naam van de filosofie zelf. -- De zinstichtende activiteit, van degene die leest, is belangrijker dan de gelezen tekst zelf. Ja, er is eigenlijk geen 'tekst' meer! Er is enkel en alleen nog de duiding.

Gevolg: wat het belangrijkste is, nl. het vatten van de zin van wat de teksten te leren hebben, wordt opgeofferd aan de zin-stichtende in subjectief ingestelde persoon van dat soort duiders/ duidsters die staande houden dat er en geen tekst is én ook geen werkelijkheid waarop die tekst slaat. -- Zo'n goedkoper leeswijze à la Fr. Nietzsche bevrijdt ons van de objectieve eisen van werken die ons hadden kunnen bevrijden uit een sfeer die van langsom verstikkender wordt".

Opm. -- De anarchische ('misarchische' om Nietzsche's term te gebruiken) omduiding van Derrida's standpunt is een overdreven vorm van afbouwen. En het type van (werkelijkheid in de) tekst duiden is een karikatuur: toch is er een element waarheid in. In die zin dat zelfs Derrida de nadruk van de objectieve werkelijkheid en van de tekst omtrent die objectieve werkelijkheid weg verlegt naar diegene die - subjectief of niet - die werkelijkheid en die tekst omtrent die werkelijkheid interpreteert. Dat is dan de "nieuwe hermeneutiek".

Toelichting.

Bibl. st.: *H. Arvon. La philosophie allemande*, Paris, 1970, 116/120 (*L'hermeneutique*). -- 'Hermeneutiek' is de vaardigheid inzake duiden, resp. vertolken (vertalen).

1. Traditioneel was de hermeneutiek een hulpwetenschap (in de Bijbelstudie en de theologie, in de rechtskunde) die hielp bij de vraag: "Hoe (oude) teksten actualiseren in een (nieuwe) situatie zo dat zij (nog) toepasselijk zijn?".

Inderdaad: wat kan een oude tekst van de profeet Isaias voor mij, voor ons, voor een negro-afrikaan b.v. betekenen? Of welke toepassing is te verrechtvaardigen door een rechter van een tekst uit de Code Napoléon? Men ziet dat 'hermèneuein', interpreteren, voor theologen en juristen dagdagelijkse kost is. Maar dan zo dat men eerst de juiste, objectieve zin van de gegeven tekst tracht te vatten (zinvatting; D. 10), -- om daarna de huidige situatie juist en objectief te vatten (zinvatting). Zo dat dankzij vergelijking (wat niet betekent 'gelijkstelling' maar wel 'confrontatie') de twee zinvattingen ineen gedacht worden om tot een zinnige zinstichting (D. 10) te komen waarin beide zinvattingen tot haar recht komen, -- niet onderhevig aan eigenzinnige, (door anderen opgedrongen) rechtzinnige (verwar 'rechtzinnig' niet met 'oprecht') of voorkeursgezinde (a-priorische) zinstichtingen,

2. Een revolutie in de zingeving van de traditionele hermeneutiek komt bloot in het postume werk *Dialektik* (1839) van *Friedr. D. Schleiermacher* (1768/1834) : hij maakt van 'hermeneutiek' dankzij zinstichting - iets nieuws, nl. het voetstuk van filosoferen.

Eerst in de Bijbelduiding thuis klinkt het nu als volgt: Schleiermacher denkt dat de denkinhoud (informatie) in een tekst b.v. een Bijbeltekst - pas volledig begrijpelijk wordt naarmate men hem duidt als onderdeel van het persoonlijk leven van de schrijver ervan. De "Sits im Leben" het thuishoren in het leven van degene die de tekst schrijft, begrijpen is dus fundamenteel.

Opm. -- Als vorsingsmethode wordt dergelijke hermeneutiek overgenomen door de historische school. F.K. von Savigny (1779/1861) is er de stichter van, -- met in zijn spoor: J.G. Eichhorn, W. Grimm, vooral L. von Ranke. Dankzij het opsporen van zoveel mogelijks details trachten door te dringen tot wat in het verleden geschiedde, is de doelstelling.

3. Een nieuwe revolutie inzake hermeneutiek vertegenwoordigt W. Dilthey (1833/1911) met zijn *Einleitung in die Geisteswissenschaften* (1883). Het leven (het cultuurhistorisch leven) wordt niet zoals de anorganische natuur (dank aan natuur- en scheikunde) zonder inleven 'verklaard' ('Erklären') maar o.g.v. zich inleven en meelevens 'begrepen' ('Verstehen'). Dat leven - b.v. van mensen in het verleden waarvan wij de uitingen niet direct kennen is niet rechtstreeks kenbaar. Wat Joh. G. Droysen (1808/1884) bekend om zijn *Geschichte des Hellenismus* (1877/1878)) "de Überreste" (d.i. de kenbronnen van de historicus b.v. als getuigeresten van het verleden) heet, dat noemt Dilthey 'Ausdrücke' (uitdrukkingen). Van wat? Van het leven. En wel op de eerste plaats van het zieleleven, van het leven van de geest (daarvandaan de term

‘geesteswetenschap’). Een cultuurlandschap, een monument, een wettekst, een oud volkslied, - een bandopname, een filmreportage - dat alles is een rest die getuigt van het innerlijke leven van medemensen. -- Doorheen die ‘uitingen’, ‘uitdrukkingen’, van de ‘geest’ (‘zieleleven’) kennen wij die geest, dat zieleleven dat er zich in onthult of uitdrukt.

“De uitdrukking (van het leven) is de brug, in zekere zin, tussen het (be)leven (‘Erleben’) en het verstaan (‘Verstehen’)”. Of nog: “Het begrijpen (‘Verstehen’) is een proces waarin wij uit tekens die ons van buiten ons gegeven zijn -- denk een de getuigeresten -- nl, de uitingen (‘Ausdrücke’), innerlijk (be)leven kennen”. Of nog: “Erleben, Ausdruck, Verstehen: deze drie onderdelen maken samen één enkele onscheidbare eenheid uit”. Aldus *H. Dilwald, Wilhelm Dilthey (Erkenntnistheorie und Philosophie der Geschichte)*, Göttingen/ Berlin/ Frankfurt, 1963, 153ff. (*Der Ausdruck als Mittelglied zwischen Erlebnis und Verständnis*),

4. In het spoor van M. Heidegger (existentiële fenomenologie) en R. Bultmann (1884/1976) (existentiële Bijbelkritiek) ontwikkelt H.-G. Gadamer (1900/2002) een eigen hermeneutiek in zijn *Wahrheit und Methode (Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik)*, Tübingen, 1960, waarin de nadruk minder op de individuele ziel ligt dan bij Schleiermacher, Dilthey en b.v. Emilio Betti.

Hiermee hopen wij - is het begrip ‘hermeneutiek’ (dat zelf een hele reeks (her)-duidingen vertegenwoordigt (verschillen/ uitgesteld inzicht)) wat duidelijker geworden. Vooral tekent Derrida ‘s hermeneutiek zich nu duidelijker af tegen die achtergrond. Zijn hermeneutiek is duidelijk opstandiger, ‘subversiever’ daar hij zich als “een banneling binnen het eigen land”, nl. de westerse cultuurgeschiedenis, weet.

Daarin gelijkend op de feministes die zich radicaal vreemd weten binnen een menselijk land.

Een vergelijking.

Hans Blumenberg, Das Lachen des Thrakerin (Eine Urgeschichte der Theorie), Frankfurt a.M., Suhrkamp, 1987, knoopt aan bij de in de *Theaitos* dialoog van Platon vertelde anekdote; Thales van Miletos (-624/-545; de eerste typische wijsgeer) gaat op in het onderzoeken van het uitspannel en valt daarbij door onachtzaamheid in een put. Zijn thrakische meid schoot daarbij in een lach.

Blumenberg ziet in - duiding - Thales de 'theoria', het onderzoekend opgaan in, en in - duiding - de meid en haar dagdagelijkse 'Lebenswelt'. Twee duidingen onder andere mogelijke dringen zich op voor Blumenberg:

a. de levens- en aardvreemdheid van het filosoferen komt er in zijn nutteloosheid bloot als iets om mee te lachen;

b. de aanspraken - pretenties - van de filosofie wekt het gelach op van "het gemene verstand". -- Hierbij past een woord van Heidegger: 'Filosofie is dat soort denken dat dienstmeiden tot in een lach schieten noopt'. -- Blumenbergs boek is besteed aan de duidingen - vanaf Platon tot Heidegger - van de anekdote.

Opm. -- Wij vermelden dit werk even omdat onder de postmodernisten er één strekking bestaat die zich vrolijk maakt: *Fröhliche Wissenschaft (Nietzsche)* - over de .. inderdaad soms dodelijke ernst en eigendunk van de filosofie zoals zij traditioneel gepleegd werd.

Hans Blumenberg, Die Lesbarkeit der Welt, Frankf.a.M., Suhrkamp, 1981-1, 1986-2, is het werk waarin Blumenbergs "Theorie der Unbegrifflichkeit" (theorie der onbegrippelijkheid) blootkomt.

a. Blumenberg vervangt de traditionele kennisleer die het contact tussen het kennende subject en het gekende object centraal stelt (zinvattingsleer), door de hermeneutische kennisleer die het duidende contact tussen de lezende en de gelezen tekst centraal stelt,

b. Maar er is een pejoratieve bijbedoeling: de tekst (hetzij de wereld waarin wij leven hetzij de teksten omtrent die wereld) - 'tekst' staat voor "al wat duidbaar is" - blijkt op de duur onleesbaar. Of althans de leesbaarheid - versta: interpreteerbaarheid - van de wereld en de duidingen ervan in teksten is zeer beperkt (men voelt een variatie van verschil/ uitstel). Men kan én wereld én teksten omtrent de wereld steeds weer anders duiden. - Dit eindeloze - ja, doodlopende - proces van duiden wordt toegelicht door een hele reeks aanhalingen uit de Bijbel en uit de antieke, middeleeuwse en moderne teksten.

2.2. -- De differentiële taal filosofie

Wij hebben uitvoerig stilgestaan bij de zeer karakteristieke hermeneutiek van Derrida, die een (metafysische) term definieert aan de hand van alle mogelijke duidingen van die term.-- Wij hebben telkens weer vastgesteld dat de werkelijkheid van de traditionele ontologie vervangen wordt door 'de tekst'

waarbij 'tekst' zowel de in een taal over de werkelijkheid bedoelde werkelijkheid (het referent) als die taal over de werkelijkheid aanduidt. Meteen stond "de taal", resp. "het taalgebruik" centraal. -- Laten wij nu op die beide begrippen nader ingaan.

Tweeledig logocentrisme.

In het oude Grieks betekent de term 'logos' onder meer "rede/ redeneervermogen/ redenering" maar ook 'taal' waarin de rede zich uitdrukt. Derrida verwijst "de westerse filosofie" een logocentrisme: zij plaatst het gesproken woord steeds als een reiner vorm van taal boven het schrift.

Hij verwijst daarvoor naar Platon. -- Inderdaad: het is zoals *D1. Taplin, Les enfants d' Homère*, Paris, 1989, 199, schrijft: "*Jacques Derrida*, de bekendste onder de afbouwdenkers (deconstructionisten), heeft een essay gepubliceerd, nl. *La pharmacologie de Platon* (1968). Het is een studie over de *Faidrosdialoog*. Socrates verdedigt daarin de stelling dat het gesproken taalgebruik 'echter' is dan het geschrevene.-- Derrida verwijst ook naar J.J. Rousseau (1712/1778; afsluiting en overschrijding van de Franse verlichting of philosophie des lumières).

Derrida's duiding van de traditie.

a. Het gesproken woord geeft "de indruk" dat klank (betekenaar, Se) en door die klank aangeduide of betekende (betekenis, Sé) samenvallen (volidentisch zijn). -- Zo b.v.: "Ik zie u daar staan". Wie goed hoort, resp. luistert, lijkt de zin te vaten en meent dat hij/ zij vat wat de sprekende wil zeggen. Naar aanleiding van de betekenaar - de term in een oordeel uitgedrukt - vat hij/ zij - zo meent hij/ zij - verneemt hij/ zij het betekende.

Dit terwijl het geschreven woord slechts 'gramma's', ingriffingen (denk aan de term 'opschrift'), geeft die door de lezenden moeizaam te ontcijferen zijn : hij/zij moet bij de betekenaar naar een betekende zoeken! Daarenboven zijn de tekens van l' écriture gespatieerd, d.i. in de ruimte uiteen, na elkander geschreven, gedrukt, -- te lezen.

Denken wij aan de term "Ik zie u daar staan" in de tekst van een brief b.v.. -- Het kan zijn dat de betekenis van zo-even bedoeld is. Maar het kan ook zijn dat bedoeld is "Ik zie u daar (beteuterd/ triomfantelijk) staan" met de nadruk op een psychische toestand.

Opm. -- Hoe veelduidig die uitdrukking kan zijn, blijkt wanneer men nagaat of degene die dat zegt, dit neutraal zegt (hij / zij ziet u staan doorheen

het gordijn b.v.) of triomfantelijk (“(Gij denkt dat ik u niet zie maar) Ik zie u daar staan”) of nog met een andere modaliteit. In de grond staan de modaliteiten in Derrida’s duidingspraxis centraal. -- Het zinvatten is dus wel degelijk heel moeilijk en lijkt op een ontcijferen (van tekens of uitingen, zoals Dilthey al meende (D.20)).

b. Derrida over de Saussure.

Ferdinand de Saussure (1857/1913), de schrijver van Ch. Bally / A. Sèchéhaye / A. Riedlinger, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot, 1931-3, is de stichter van de structurele taalwetenschap, die de semiologie (de studie van de tekens in het leven van de maatschappij) centraal stelt.

Voor de Saussure is het geschreven woord slechts een afbeelding, een bijkomend hulpmiddel, van het gesproken taalgebruik.-- Natuurlijk, als eristicus, die graag twistgesprekken voert, merkt Derrida op: wanneer hij het differentiële (niet het differantiële) toelicht van het gesproken woord, dan doet hij onder meer beroep op het schrift! Zo : de letter ‘b’ kan ook als ‘B’ of bêta geschreven worden zolang ‘b’ of ‘B’ of bêta maar verschillen van alle andere (het complement) letters (betekenaren, Se’s) van het éne alfabet.

Terloops: op die wijze zijn alle andere letters ‘aanwezig’, - ofschoon ‘afwezig’ (d.i. niet uitgedrukt, geschreven of mee-uitgedrukt, meegeschreven) - in de aanwezige letter ‘b’ (‘B’, bêta).

Opm.-- Of dit nu zo’n denderend argument tegen de Saussure is, is zeer de vraag. Maar tot daartoe.

De Saussure’s taalopvatting door Derrida uitgebreid in differentiële zin.-- De basistermen van de Saussure’s semiologie zijn ‘langage’ (het talig fenomeen), onderverdeeld in “langue (taal)/ parole” (taalgebruik”).

Waarbij hij twee gezichtspunten - duidingen - onderscheidt inzake ‘langue’ (taal): men kan de taal diachronisch (in haar historische evolutie) bestuderen (wat voor hem duchtig gedaan werd) en synchronisch.

De Saussure sluit niet uit dat men een taalwetenschap kan maken die ‘le parole’ (het taalgebruik) bestudeert en die ‘diachronisch’ te werk gaat. Toch kiest hij zeer beslist voor “la langue” (de taal) en wel synchronisch.

Let op: van taalgebruik is er sprake wanneer men spreekt, schrijft maar ook wanneer wij in alle stilte denken, nadenken (want, zoals reeds Platon wist,

wanneer wij nadenken, prevelen wij innerlijk woorden). Taal is er niet zonder taalgebruik. -- Maar het is ook waar dat wie spreekt, schrijft, innerlijk spreekt al nadenkend, een taal aantreft en ze niet ter plekke uitvindt. Zelfs wie iets nieuws zegt dat nooit te voren door iemand gezegd werd, doet dit in een reeds bestaande taal. Zo niet zou hij niet door medemensen begrepen worden.

Wat de Saussure opvalt, is dat de taal, in beginsel, in ieder individu die ze spreekt, identisch is, terwijl het taalgebruik zo is dat ieder individu onderscheidbaar is van alle andere taalgebruikers.

De taal is een systeem.

Dit is het systeemtheoretisch aspect. Iedere geldige klank in een taal, geldt maar voor zover hij

- a. deel uitmaakt van het geheel en
- b. verschilt - discrimineerbaar, onderscheidbaar is - van alle andere geldige tekens. men ziet dat complementering (of tweedeling (één teken/ alle andere tekens) wezenlijk is. bij alle verschil verwijzen zij naar elkander. In één teken dat aanwezig is, zijn alle andere tekens die afwezig zijn, toch ergens aanwezig.

De taal als signifiant (sa)/ signifie (sé).

Ieder 'signe', teken, bevat een klank die iets betekent (signifiant, betekenaar) maar ook een betekenis (signifié, betekende).

Opm. -- Het woord 'ezel' is

- a. de geldige klank 'ezel' maar
- b. ook dat wat bedoeld is met die klank. Dat hoeft niet noodzakelijk een werkelijke, buiten de sprekenden bestaande ezel te zijn: het kan ook een ingebeelde werkelijkheid zijn.

Opm. -- Een leesbare uiteenzetting over de Saussure's taalopvatting geeft R.C. Kwant, *Structuralisten en structuralisme*, Alphen aan den Rijn, Samson, 1978, 11/36 (Het structuralistische denken van de Saussure).

Terloops: 'structuur' betekent hier het feit dat toevallige tekens (klanken, fonologisch) ordentelijk gemaakt worden door de structuren of ordenende regels die een taal als taal typeren. Doorheen de grenzeloze variaties van het spreken blijven de regels onveranderd.

De talige betrekkingen.

Cours de linguistique générale, 170/175 (Rapports syntagmatiques et associatifs).

1. Syntagmatische verbanden.

Nemen wij termen als : herlezen, tegen allen, het leven van de mens, God is goed, - indien het goed weer is, dan trekken wij erop uit.-- 'Her' en 'lezen' b.v. of "indien ... dan ..." zijn enkelvoudige of samengestelde termen (betekenaren) die in de in de tijd verlopende reeks woorden die het spreken (schrijven, denken) uitmaken zowel verschillen als bijeen horen. Dit in alle verschil bijeen horen heet de Saussure 'syntagma' (letterlijk: bijeen geplaatst iets, samenschikking).

2. Associatieve verbanden.

O.g.v. gelijkenis (verschil) en samenhang (breuk, kloof) hetzij inzake klank hetzij inzake betekenis ontstaan verzamelingen en systemen als volgt :

2.a. onderwijzen / wijzen; onderwijs/ ijs; -- onderwijs/ onderdak; -- laten wij gaan/ laten wij protesteren;

2.b. onderwijzen/ vormen/ opvoeden; onderwijs/ cultuur/ beschaafdheid.

De termen, enkelvoudig of samengesteld, verschillen maar horen bijeen o.g.v. associatie (bij de ene term denkt men aan de andere die ervan verschilt maar er in het geheugen - het taalgeheugen bij hoort).

De analogie (deels gelijk/ samenhangen/ deels verschillend/ gescheiden zijn) speelt hierbij klaarblijkelijk een hoofdrol. Zij is de basis van het ontdekken van syntagma en associatie (men zegt voor dit laatste ook 'paradigma').

Terloops: het syntagmatisch verband is "in praesentia", want het maakt actueel aanwezige termen één, terwijl het associatief verband "in absentia" verloopt, want het maakt termen die afwezig zijn gedeeltelijk (het complement) één,

Een korte vergelijking.

Wat de Saussure doet, is wat antieke Grieken heten 'stoicheiosis' o.g.v. 'anamnesis' 'Anamnesis' (lat.: reminiscentia, goed geordend geheugen) verschilt van 'mnèmè' (lat.: memoria, vaag en onsamenhangend geheugen). De 'anamnese' is de basis van het ordenen o.g.v. vergelijken (stoicheiosis; lat.: elementatio).

Platon heeft ons daarvan een fonologisch staaltje achtergelaten.

Bibl. st.: E.W. Beth, *De wijsbegeerte der wiskunde*, Antwerpen/ Nijmegen, 1944, 36v.-- In zijn *Theaitetosdialoog* neemt Platon afstand tegenover de methode van vergelijkend ordenen of stoicheiosis maar in zijn *Filebos* 18 B/D maakt hij ze, na herduiding, tot de zijne.

“Toen iemand - hetzij een god of een goddelijk mens (volgens een Egyptisch verhaal was zijn naam Theuth (*opm.*: ook: Thoth, de uitvinder van het hiërogliefenschrift)) opmerkte dat al wat klank is, oneindig verschillend is onderling, was hij de eerste die inzag:

1) dat de klinkers in die oneindigheid van verschillen niet één maar veel waren, en weerom

2) dat er nog andere klanken waren die hoewel geen klinkers toch een zekere klankwaarde bezaten en dat er ook van deze een zeker aantal was en

3) hij onderscheidde een derde soort van letters dit wij thans medeklinkers heten.-- Toen verdeelde hij de medeklinkers totdat hij elk afzonderlijk onderscheidde, -- op dezelfde wijze de klinkers en de halfklinkers totdat hij ook daarvan het aantal kende.-- hij noemde elk ervan en alle gezamenlijk ‘letters’. -- Maar hij zag in dat niemand onder ons één ervan afzonderlijk zonder al de andere zou kunnen leren;-- hij overwoog dat dit een verband was dat ze alle één maakte, ook wees hij hun een wetenschap toe die hij ‘grammatica’ heette”.

Men ziet aan de hand van deze platonische tekst dat een veelheid tot eenheid (verband) gebracht wordt o.g.v. analogie (metaforische die op gelijkenis steunt; metonymische die op samenhang steunt). Meteen is het duidelijk dat de Saussure dezelfde methode op een nieuw ontdekt domein toepast, nl. de fonologische (verwar niet met de traditionele ‘fonetische’) taalwetenschap.

Opm. -- De romantiek - wat men er ook van zegge - was zich van de vergelijkende ordening (harmologie, betrekkingleer) terdege bewust, zoals E.W. Beth, o.c. duidelijk opmerkt: “De gedachte van een “mathesis universalis”, een “scientia generalis” –

Opm. -- Galenos, Ramon Lull, Descartes, Leibniz hadden reeds getracht tot zo’n alomvattend vergelijkend ordenen te komen, dat “mathesis

universalis” heet - werd door I. Kant (1724/1804; topfiguur der Duitse verlichting) fel bestreden doch door Fichte, Schelling, Hegel (D. 15: Duits idealisme) weer opgenomen. Het verwerpen van de wiskunde als paradigma heeft deze laatsten er evenwel toe gebracht een betoogtrant toe te passen die voor een met exacte methoden van bewijs vertrouwde lezer nooit bevredigend kan zijn”. (o.c., 141).

Een romantisch-idealistisch toonbeeld.

Bibl. st.: H.A. Ett, bew., G.A. van den Bergh van Eysenga. Hegel, Den Haag. Kruseman. s.d., 67vv. -- Een zekere Krug had Hegel het verwijt gemaakt dat hij alle dingen uit a-priorische beginselen - axioma's - , d.i. uit het rein. denken, deduceerde en daarmee de noodzakelijkheid van alle dingen wilde aantonen.

Krug daagde hem uit tot een toepassing: hoe kan Hegel het bestaan van elke hond in iedere kat, ja, het bestaan van zijn penhouder te deduceren uit “het begrip”. -- Hegel, in 1802, zet die verkeerde duiding van zijn deductief denken recht. De titel luidde : “Hoe het gewone mensenverstand de filosofie opvat (duidelijk gemaakt aan de hand van de werken van Herr Krug)”.

1. -- *Het feitelijke bestaan.*

Hegel: dit heeft geen a-priorisch bewijs nodig, want het is gegeven.-- Zo zijn honden een vastgesteld feit.

2. -- *De hegeliaanse deductie.*

“Iets deduceren” betekent: aantonen dat het buiten een ruimere - door Hegel ‘dialectische’ geheten samenhang

a. niet bestaan kan en **b.** niet gedacht worden kan. M.a.w.: dat het onmisbaar is als ‘moment, (**opm.:** beweeglijk element) binnen een groter geheel.

3. -- *Het hegeliaanse ‘begrip’.*

‘Deduceren’ in hegeliaanse zin is: de betekenis en de plaats van iets b.v. honden en katten, penhouder - aanwijzen en begrijpen (*opm.* : wat b.v. gebeurt in de evolutieleer of in de classificatie der dieren) met als vooropstelling het begrip, nl. het begrip van het levend geheel.

De term ‘begrip’ is dus helemaal niet het abstracte iets der gewone rationalisten. Het is de totaliteit waarbinnen iets te situeren is, die tot volle bewustzijn komt.

In de ruimste - alomvattende (transcendentele) - zin is “het begrip” het zijn tot volle bewustzijn gebracht waarbinnen ieder zijnde zich situeert.

Hegel denkt 'concreet', d.i. de dingen in een samenhang die begrepen is. -
- De gewone rationalist rukt de dingen uit die samenhang die niet eens tot bewustzijn komt tenzij vaag. Zo heeft hij, op naïeve wijze weliswaar, het zonnestelsel uit het begrip van het levende geheel dat het heelal is, trachten te deduceren; d.i. begrijpelijk te maken, -- er de betekenis en de plaats wan aan te tonen.

Men ziet dat dit stoiceiosis is maar in Duits-idealistische zin.

Wanneer wij, na de beide aanhalingen (Platon, Hegel), nu *Cours de linguistique générale*, 157, lezen, dan zien wij hoe de Saussure zich in een traditie inschakelt -- "De eenheid binnen het afzonderlijke teken van betekenaar (klank) en betekende (ken- en denkinhoud) willen definiëren is een vergissing. Zulks zou het geloof verraden dat men met de afzonderlijke termen kan aanvangen en zo het systeem ineensteken als de 'som' ervan daar waar men van het samenhangend geheel moet uitgaan om, door analyse, de elementen ervan te bekomen".

Werkelijkheid en taal volgens de Saussure.

Bibl. st.: R.C. Kwant. *Structuralisten en structuralisme*. Alphen a.d. Rijn, 1978, 18,-. Wat de Saussure 'nomenclature' (terminologie, naamlijst) heet, is de volgende opvatting:

1. gegeven zijn de 'dingen':
2. die 'dingen' worden in begrippen weergegeven;
3. de begrippen worden verwoord in woorden. --

Hij verwerpt die opvatting radicaal.

Hij tracht dit te bewijzen.

a. Enkel de zelfstandige naamwoorden (en dan nog in schijn) kunnen zo geduid worden.

b. de grote massa der andere woorden / woordsoorten past daar niet in.--
"Het weer" kan doorgaan als de afbeelding in begrip en woord van het weer. Maar "Het is koud weer" of "Er is geen water" zijn geen zulke weergave.

Daarop moet geantwoord dat - althans in de echte traditionele ontologie en logica - het niet gaat over 'woorden' maar 'termen': de term is de weergave in woorden van een begrip. De 'term' in de logische zin mag niet verward worden met het 'woord' in de spraakkundige zin. Meerdere woorden zijn vaak noodzakelijk om één enkel begrip te verwoorden. Zij maken dan slechts één term uit. Zo b.v.: "enkele mensen", "een marmeren paleis".

Omgekeerd : één enkel woord kan verscheidene begrippen weergeven. Zo b.v. “Ik zing” als weergave van “Ik ben aan het zingen” of “Ik heb beslist te zingen”. -- Cfr. Ch. Lahr, S.J., *Logique*, in: *Cours de philosophie, I (Psychologie/ Logique)*. Paris, 1933-27, 492. -- M.a.w.: “Er is” betekent “Het is een feit dat”.

Maar er is meer: ‘ding’ in de Saussure’s taalgebruik betekent ‘iets’ dat in onze menselijke ervaringswereld aantrefbaar is”. Terwijl ‘ding’ in de streng ontologisch taal enkel ‘iets’ zonder meer betekent (het ‘iets’ kan in de menselijke ervaringswereld aantrefbaar zijn of niet).

De ‘tekens’ (Sa/ Sé) der taal zijn de werkelijkheid (in de streng ontologische zin van “al wat niet-niets is”) voor zover deze in onze denkend-kennende geest verschijnt : zij zijn het verwoorde fenomeen, d.i. het fenomeen voor zover het zich toont.

M.a.w.: zoals zovelen houdt de Saussure zich aan het gewone taalgebruik (dat velen verwarren met het streng ontologisch-logisch taalgebruik).

De differentialisering door Derrida.

Ziehier hoe Derrida de Saussure omduidt.

1. -- Het teken (Sa / Sé = betekenaar/ betekende) is een ‘positieve’ term.-
- De term ‘leraar’ b.v. is een betekenaar die slaat op al wat leraar is (in onze geest of in onze ervaringswereld) als ‘domein’. Men kan definiëren. “Iemand die les geeft aan leerlingen”.

Of nog beter: “Een man die les geeft aan leerlingen”. In de Saussure’s opvatting is er een vaste verbinding van betekenaar en betekende binnen het teken. Dat die eenheid van Sa en Sé vast is, maakt dat het woord in kwestie een positieve term is (een, man, die, les, geeft, aan, leerlingen zijn onderdelen van het taalsysteem waarin men zich uit). De definitie bestaat uit aanwezige tekens.

2.a.-- De taal die wij in het taalgebruik aanwenden, is een eindig en gesloten systeem, alle geldige tekens omvattend. Elk element kan daardoor binnen dat systeem ‘positief’ omschreven worden, zoals zo-even gezien. De rest, van de niet-gebruikte termen worden niet voormeld. Dat is “het andere van” de gebruikte woorden,

2.b.-- Meer volgens de Saussure kunnen de betekenaren (Sa’s) slechts gedefinieerd worden d.m.v. de verschillen met “de rest” van de taalelementen (in de vorm van tegenstellingsparen: man/ vrouw, want de man is niet-vrouw,

-- les/ vakantie, want de les is arbeid in niet-vakantie; leerlingen/ afgestudeerden, want leerling zijn is nog niet afgestudeerd zijn; -- enz.).

M.a.w.: de aanwezige termen als man, les, leerlingen e.d. behelzen, binnen het taalsysteem, doorheen de onderlinge verschillen de niet-aanwezige termen (de tegengestelden). De identificering van de gebruikte termen verloopt d.m.v. verwijzing en is dus louter relationeel, betrekkelijk. - Tot daar de Saussure.

Samengevat: de Saussure gebruikt reeds het koppel “aanwezig/ afwezig om het aanwezige te definiëren. Wat niet-positief definiëren is.

M.a.w.: wie de term ‘leraar’ wil begrijpen, moet noodzakelijkerwijze de hele taal kennen, ook al wordt die er nu actueel niet uitdrukkelijk (= positief gedefinieerd) in vermeld. Men verstaat de term ‘leraar’ en de definitie “een man die aan leerlinge les geeft” met het inbegrip van de rest die niet uitdrukkelijk vermeld is (wat een niet-positieve, zijdelingse definitie is).

Het gevraagde bij dit saussuriaans gegeven.-- Hoe duidt nu Derrida wat zo-even gezegd werd? Hij pleegt amplificatie of uitbreiding

“Derrida is de mening toegedaan dat de stelling van de Saussure moet worden doorgetrokken: terwijl het aantal betekenaren in een taal eindig is, is het aantal betekenden immers oneindig groot. Er kan dus geen vaste relatie bestaan tussen betekeneer en betekende. Meteen kunnen de tekens dus niet als ‘positieve’ termen worden begrepen. Het teken bestaat slechts door differenties”. (*B. Delfgaauw/ Fr. van Peperstraten, Beknopte geschiedenis van de wijsbegeerte*, Kampen/ Kapellen, 1993, 262v.)

Opm. -- Derrida’s aanmerking op de Saussure is niet verwonderlijk, aangezien hij de betekenissen van een teken opvat als resultaten van eindeloos doorlopende duidingen in allerlei richtingen. Die ‘dissémination’ of uitzaaiing van betekenissen door duid(st)ers door zinvatting en vooral zinstichting gesticht (D. 10) is eindeloos groot.

“Wat denk ik bij het teken ‘leraar?’”. Wanneer ik door een leraar seksueel misbruikt ben als meisje b.v., dan klinkt die negatieve ervaring van juist één leraar in mijn definitie mee (het inbegrip), vooral bij de term ‘man’ (ondergestaan : “Wat ik met mannen doorleefd heb”). Zo’n meisje zal definiëren met inbegrip van haar slechte ervaring, ook al wordt die niet uitdrukkelijk vermeld (negatieve definitie).

Wat associeer ik (D. 25: associatieve verbanden, maar differentieel) met het teken ‘leraar’ wanneer ik er twee gehad (‘overleefd’) heb die mij niet konden

uitstaan?”. Zo iemand zal definiëren, zonder woorden, met inbegrip van die (negatieve) ervaringen.

M.a.w.: de betekenissen van een betekenaar in een woordenboek maken maar een gedeelte uit van de differentieerbare definities. De ‘Lebenswelt’ of “Sitz im Leben” eigen aan de tekens, naar hun betekenissen, verrijkt eindeloos het aantal betekenissen dat één betekenaar moet ‘opvangen’, -- waarmee de lege huls van een betekenaar opvulbaar blijkt te zijn “in het werkelijke leven”

Hernemen wij nu even D. 27 (Hegeliaanse deductie).-- Het is zo duidelijk dat Derrida de betekenaars situeert in het levende geheel van alle mogelijke duidingen. Maar zijn ‘begrip’, dat hij vooropstelt, is dat van het radicale voorbehoud inzake definitie(s) dat in de totaliteit van alle moeilijke duidingen van een teken (betekenaar / betekende) gelegen is. Dat voorbehoud dwingt tot uitstel en vastlopen in het voorlopige.

“La trace” (het spoor de verwijzingen). –

Zo-even zagen wij dat iedere betekenaar verwijst naar:

- a. een oneindig aantal betekenden (als het eigen domein)
- b. het complement van het gehele systeem der betekenaars. -- M.a.w. : één taalterm verwijst ‘ergens’ - associatief (D. 25): men kan het kapitteltje van de Saussure over de vergelijkingen o.g.v. associaties nooit genoeg voor de ogen houden - naar de hem mogelijk eigen betekenissen en naar de andere termen, in de grond : alle andere termen van het hele taalsysteem.

a. -- **Het spoor.**

Die tweeledige verwijzing heet Derrida met een neologisme “het spoor”. -- Zo de betekenaar ‘verkrachting’.

a) De term behelst als duidingen: “brutale/sluw, ondernomen verkrachting” e.d.m.;

b) hij verwijst naar ‘kracht’/ ‘krachteloosheid’ (‘onmacht’), naar ‘onderwerping’, naar “gebrek aan zelfbeheersing” en ‘gewetenloosheid’, naar ‘krachtmeting’ e.d.m..

M.a.w.: men begrijpt de term ‘verkrachting’ slechts ‘volledig’ (met inbegrip van alle associaties) indien men hem vat als trefpunt van alle associaties.

Het spoor of verwijzing is dus een vorm van aanwezigheid (uitdrukkelijke gegevenheid) maar stelt de ‘volle’ aanwezigheid voortdurend, want het spoor behelst tevens afwezigheid (niet uitdrukkelijke gegevenheid).-- Zo steekt in de

term ‘verkrachting’ de term ‘kracht’ en klinkt hij mede met (resonantie) met b.v. ‘krachtmeting’ of ‘krachteloosheid’.

b. -- het sporenveld of ‘tekst’.

Derrida denkt uit “het begrip”. Wat voor begrip? Niet dat van Hegel. Wel: het spoor is het vooropgestelde bij uitstek. Niet enkel ligt het voor iedere betekenis die aan een betekenaar gegeven wordt binnen het geheel van het zijn of werkelijkheid. Het veld of de totaliteit der sporen ligt zelfs voor ieder eerste beginsel (d.i. al wat de totaliteit van al wat werkelijkheid is, verklaart). Zo b.v. voor de idee zoals Hegel ze opvat, nl. als dat wat alles verklaart (als axioma bij uitstek). Zo zelfs voor het traditionele begrip ‘zijnde’ (zoals b.v. Aristoteles dit in zijn metafysiek vooropstelt als ‘archè’ (lat.: principium, beginsel)).

Hoezo? Doordat de term ‘idee’ (in hegeliaanse zin) of zelfs de term ‘zijnde’ (in aristotelische zin) in het veld der sporen terechtkomen. Zij zijn het trefpunt van verwijzingen. Over een eerste beginsel spreken is in dat veld terechtkomen.

De ‘textualiteit’

Weerom een neologisme. ‘Texere’, in het Latijn, betekent ‘weven’, ‘verweven’. -- Het netwerk der sporen of verwijzingen waarin iedere term of teken zich situeert, verweeft die term

a. met al de mogelijke duidingen of betekenissen die er het domein van zijn, en

b. met de rest van het hele termensysteem of de taal. Denken, zelfs denken vanuit “eerste vooropstellingen”, is zich reeds in “de tekstualiteit” bevinden.

Is de textualiteit nu zelf een “eerste beginsel”? Neen! “Eerste beginsel” in Derrida’s taalgebruik behelst dat het gaat om een alomvattends (trancendentale) grondslag waarop de rest van de uiteenzetting kan geconstrueerd worden. Zo iets is te veel ‘buiten’ het netwerk of textualiteit zoals Derrida ze opvat. De tekst is de verwevenheid zelf van alle tekens van de taal: de sporen zijn in de tekens en de verwijzingen zelf der tekens naar domein en systeemrest.

Opm. -- Wij hadden het D.25 over de antiek-Griekse stoicheiosis. Welnu, ‘stoicheion’, lat.: elementum, betekent eigenlijk “al wat als onderdeel van een volgorde (een file, een lijn, een rang) fungeert”. Zo b.v. zegt *Platon*, in *Theaitètos* 202E, “grammaton stoicheia”, de letters die geschreven dingen uitmaken. Of

bestond de uitdrukking: “kata stoicheion” (ook: stoichaiakos), in alfabetische volgorde.

De tekst werd dus toentertijd aangevoeld als een ineensteken van elementen en de stoicheiosis is dan ieder element zijn plaats en betekenis toewijzen in het levende geheel. Dit op grond van ‘anamnèsis’ of geheugen, het vermogen dat de verwijzingen of sporen verzamelt o.g.v. associaties. - Derrida’s differentialisme is misschien traditioneler dan op eerste gezicht blijkt.

Ontologie/ tropologie.

Wij onderbreken nu de uiteenzetting over Derrida’s denkbeelden om zijn ‘tekstualiteit’ ontologisch te toetsen.

A. -- *Het traditionele begrip ‘zijn(de)’*

Dit begrip betekent “niet-niets” d.i. al wat ook maar iets is zo dat zelfs een fictie of inbeelding, een nachtdroom/ dagdroom, het worden, een utopie of een puur denkbeeld ‘zijnde’ zijn, d.i. niet-niets. Een sciencefiction verhaal is niet-niets, dus iets (zelfs een boeiend en overingewikkeld iets!) en dus zijnde.

In die zin staat ‘zijn(de)’ tegenover al wat absoluut niets is (wat men in substantiverende taal heet “het absolute of volstreckte niets”). In die zin is het teken ‘zijn(de)’ alomvattend of, transcendenteeel. Want niets dat ook maar iets is, valt erbuiten. - Alle mogelijke betekenissen zijn het domein, van dat teken.

B. -- *Het identitieve denken.*

Alle kenners van de traditionele ontologie en logica zijn het erover eens: de identiteit en haar variaties zijn het voetstuk van ontologie en logica. Dat heet men “de identitieve denkwijze”.

De identitieve waaier (differentiaal).

Het ordenen, dat de traditionele harmonologie (betrekkingskunde, eenheidsleer) beoefent, steunt op één schema: twee of meer ‘dingen’ (versta: zijnden), ietsen, zijn ofwel volidentisch (totaalidentisch: in dat geval vallen zij samen, want iets is totaalidentisch met zichzelf en enkel en alleen iets is met zichzelf identisch) ofwel deelidentisch (analoog) ofwel totaal niet-identisch (totaal verschillend).

Een klassieke toepassing (exemplificatie).

Het traditionele “logisch vierkant” is zo’ n waaier of differentiaal: alle - sommige wel/ sommige niet - geen (alle niet), Dat wat betreft de basis van het begrip ‘verzameling’.

Andere vorm: geheel - sommige delen wel/ sommige delen niet (gedeeltelijk) - geen enkel deel. Dat wat betreft de basis van het begrip 'stelsel' ('systeem').

Deze tweeledige differentiaal of waaier is "het (vooraf aanwezig) begrip" van het levende geheel dat het zijn (de werkelijkheid, al wat is, -- diachronisch: al wat was, is, zijn zal) is waaruit de traditionele ontologie en logica 'deduceert'. Dat wil zeggen: ieder 'gegeven' (iets, zijnde) zijn plaats en betekenis toekent (D 27), situeert, verweeft.

Henologie (eenheidsleer).

Een andere reeds in de oudheid gebruikte - zegswijze voor hetzelfde luidt: één - gedeeltelijk één - niet - één. Dit wordt gezegd van een veelheid. Deze wordt tot eenheid gebracht o.g.v. gelijkenis/ verschil en/ of samenhang/ kloof.

Dit is wat Platon reeds alle en geheel heet en de middeleeuwse scholastici "totum logicum" (verzameling) en "totum physicum" (systeem). Alle exemplaren ('elementen') van een verzameling vormen eenzelfde (identische) eenheid of "totum logicum". Alle delen van een systeem vormen éénzelfde eenheid of "totum physicum".

In het eerste geval is de gemeenschappelijke eigenschap identisch: in het tweede geval is het geheel identisch, want is delen van een geheel - hoe verscheiden ook - hebben éénzelfde gemeenschappelijke eigenschap, nl. te behoren tot éénzelfde systeem of geheel.

Taalkundig heeft dit als gevolg dat wij, bij het zien van één of meer exemplaren, aan de verzameling denken (wij zien ze met inbegrip van de rest der verzameling), ze als lid van éénzelfde verzameling zien. Taalkundig heeft dit ook als gevolg dat, bij het zien van een deel of meerdere delen van een geheel, wij deze associëren met het hele systeem (wij zien één of meerdere delen met inbegrip van de rest van het geheel).-- In beide gevallen totaliseren wij. onbewust of bewust.

Opm. -- Wanneer b.v. Hegel de identiteit, zoals zij "die einfache Grundbestimmung der traditionellen Logik" (het basiskenmerk van de traditionele logica) is, belachelijk vindt, dan ligt dit daaraan dat hij ze verkeerd duidt.

Vaak immers verwacht men ‘identitief’ met ‘substantialistisch’ of ‘atomistisch’: denken in identitieve termen zou, in die verkeerde opvatting althans, iedere betrekking ondenkbaar maken, Nee: identitief te werk gaan is comparatief (vergelijkend) - wat niet hetzelfde is als ‘gelijkstellen’ -, d.i. meer dan één gegeven zien in zijn betrekking tot iets anders. Identitief denken is iets associatief zien, iets zien in een context van vergelijking, -- de plaats ervan en de betekenis ervan zien in het licht van een levend en omvattend geheel (dat verzameling en / of systeem is).

Dit blijkt reeds uit de lijst van Aristoteles’ categorieën, waarin de categorie ‘zelfstandigheid’ (‘substantie’) samengaat met ‘betrekking’.

Het begrip ‘associatie’;

Zie eerst D. 25 (ook : 30; 31). Wij associëren o.g.v. gelijkenis/ verschil en samenhang/ kloof, de twee grote dimensies van de identiteit en haar variaties.-- De associatie of gedachteverbinding heeft als formule: “Indien men bij a aan b denkt, dan is b een associatie van a. a en b zijn zo denkverbonden o.g.v. gelijkenis en/ of samenhang, de twee identitieve hoofdtypes.

Tropologie.

Dat het werkwoord ‘zijn’ identitief is, blijkt overduidelijk uit de tropen. Men onderscheidt twee’ types, metafoor en metonymie. -- verbonden met twee types van synecdoche. de metaforische en de metonymische.

1. -- De metafoor.

Zij is een verkorte vergelijking die gelijkenis ziet.-- “Die vrouw is een riet”. Bij het zien van die vrouw denkt men aan het plooibare van een rietstengel in de wind. Beide vertonen éénzelfde - identische - eigenschap ‘plooibaarheid’. Dit blijkt bij onbewust of bewust vergelijken. Er loopt een spoor of verwijzing van de term “die vrouw” naar ‘riet’ via plooibaarheid Zo denken wij ze samen en ineens. Let erop: de term ‘zijn’ is geschikt tot het uitdrukken, aanwezig stellens van die gemeenschappelijke eigenschap. Men zegt dus: “Die vrouw is een riet” (waarbij: is vergelijkbaar onder één oogpunt met een riet). De vrouw en het riet gelijken op elkander.

2 --De metonymie.

Zij is de verkorte vergelijking die samenhang ziet. -- “De baard is daar”. Bij het zien van de man denkt men aan een (overigens opvallend en karakteristiek) iets, nl. zijn baard die hem onderscheidbaar maakt van de rest. Beide, de man en de baard, zijn niet op elkander gelijkend maar tot éénzelfde totaliteit of systeem behorend, nl. de ene man - met - de - baard. Zo denken wij ze samen

en ineens. Vereenzelvigend. Zo dat i.p.v. het onderwerp 'man' wij 'baard' zeggen, Want er is een spoor of verwijzing van de baard naar de man. Wij spreken alsof de baard de man is. Inderdaad naar als onderdeel dat opvalt, van het geheel dat de man is. -- De man en de baard gelijken niet op elkander: zij vertonen samenhang.

Dit blijkt nog beter in het aristotelische model.

Het eten van appels is mede oorzaak van gezondheid. De betrekking is er een van oorzaak; (voorteken) tot gevolg (vervolg). Wij zeggen metonymisch: "Appels eten is gezond".

Nog korter : "Appels zijn gezond". -- Het werkwoord 'zijn' vertegenwoordigt - stelt aanwezig - een gedeeltelijke identiteit of eenheid: de samenhang - niet de gelijkens tussen (het eten van) appels en gezondheid, verbonden onderling door één kentrek nl. de betrekking oorzaak/ gevolg. Het hulpwerkwoord 'zijn' drukt dat perfect uit: zelfs de simpelste volksmens verstaat die verkorte vergelijking.

De Synecdoche.

Staan in de metafoor en de metonymie de gelijkens en de samenhang centraal, in de metaforische en metonymische synecdoche staat de verhouding verzameling/ exemplaar en de verhouding geheel/ deel centraal.

1. De metaforische synecdoche.

"Een soldaat verlaat zijn post niet" zegt de kapitein. Hij bedoelt niet "juist één" (exemplaar) maar alle (de verzameling).

2. De metonymische synecdoche.

"De parochie telt tweeduizend zielen". Bedoeld is mensen (het geheel) naar uitgedrukt is de zielen (het deel).-- Overigens: reeds de vorige zin (metonymie), nl. "De baard is daar" is synecdochisch (het deel wordt uitgedrukt om het geheel, de man, te noemen).

Twee types van inductie.

'Inductie' is met steekproeven te werk gaan en bij die steekproeven aan een totaliteit denken (associatie) : ze betekenen en plaats toekennen binnen (het begrip van) het levende geheel waarin zij thuishoren in begrijpelijk worden.-- Men noemt dat "extrapoleren of amplificeren" d.i. de uit de steekproeven gewonnen informatie uitbreiden. -- Welnu, bij nauwkeurig toezien ziet men twee types van inductie.

1. -- De metaforische inductie.

Zij steunt op gelijkenis. - Dit water en dat water koken op 100° C. Daarbij associëren wij de gedachte: alle water, de hele verzameling van alle mogelijke steekproeven, zal op 100° C. koken. Wij veralgemenen in de overtuiging dat de rest van de verzameling steekproeven op de reeds genomenen zullen gelijken.

2. -- De metonymische inductie.

Zij steunt op samenhang.-- Ik leer in Antwerpen de Meir kennen. Maar leer daarna ook het havenkwartier kennen. Daarbij associeer ik het geheel der stad Antwerpen. Ik 'veralgeheel' in de overtuiging dat de rest van het systeem ermee samenhangt.

De mensen die op de Meir komen of in het havenkwartier, doorlopen ook de rest zo dat ik één economisch leven leer kennen : steekproefmatig. -- Door een steekproef te nemen op twee punten uit het geheel van Antwerpen -- hoe de mensen hun geld verdienen op twee punten - krijg ik een inzicht in het geheel vanuit de perfectief van twee onderdelen. Natuurlijk : hoe meer steekproeven ik neem des te 'geheler' zal mijn zicht op het geheel zijn. Des te werkelijker, d.i. met de werkelijkheid overeenstemmend, zal mijn inzicht zijn. -- Dat is veralgeheling.

Opm. -- Associatieve psychologie.

Om aan te tonen, in een korte uitweiding, dat wat uiteengezet werd inzake identitieve methode, geldig en vruchtbaar is, het volgende. -

Bibl. st.: *Théodule Ribot, La psychologie des sentiments*, Paris, 1917-10, 171/182 (Les sentiments et l'association des idées).-- Ribot (1839/1916) was én experimenteel-psycholoog én denker. Het werk toont hoe het gemoed, als waardevermogen, betreft, d.i. associeert.

1. -- Gelijkenis.

Voor een jongeman, indien hij op haar zoon gelijkt, dezelfde ouderdom heeft en zo, kan een moeder plots, D, 12 (Onmiddellijke reactie zoals Derrida ze ook doorleeft) - een sympathie voelen opkomen, o.g.v. gelijkenis - er zijn aspecten (delen) die identisch zijn (analogie) - wordt de moeder naar haar zoon verwezen. Er is een spoor naar iets afwezig, niet onmiddellijk gegevens. Haar zoon loopt ineen met de jongeman,

Ribot geeft een tweede voorbeeld. -- "Zo zijn er vreesreacties die men ondoordacht heet. -- Een dieper doordringende waarneming echter kan ze herleiden tot een gelijkaardige verklaringsgrond als in het geval van de

spontaan sympathiserende moeder, waar gelijkenis aan het werk was". -- M.a.w.: spontaan vereenzelvigen wij gedeeltelijk.

2. -- Samenhang.

Ribot gebruikt de term 'aangrenzing'. -- Het gevoel dat een verliefd minnaar oorspronkelijk doorleefde voor de persoon zelf van zijn minnares, draagt hij over op haar kleren, haar meubels, haar woning.

Ribot geeft een ander model: afgunst en haat koelen hun woede op de levenloze voorwerpen die aan de vijand(in) toebehoren, om dezelfde reden: aanpaling. -- In absolute monarchieën wordt de verering van de vorst, overgedragen op zijn troon, op de emblemen van zijn macht.

M.a.w.: spontaan vereenzelvigt het gemoed persoon en wat aan de persoon toebehoort (samenhang) gedeeltelijk (analogie). -- Zo gaat ook de erotische fetisj te werk : het voorwerp 'is' de persoon! Een slipje, een behaatje, een parfum 'zijn' (deels :analogie) de erotiserende persoon aan wie zij toebehoren.

Tot daar de vastgestelde fenomenen. Nu de duiding. Ribot: "Men weet dat de associatie van denkinhouden herleid werd tot twee basiswetten, de gelijkeniswet in de aangrenzingswet". Het tropologisch aspect heet hij 'transfert' ('overdracht') : 'transfert par ressemblance/ transfert par contiguité'.

Dergelijk metaforisch en/of metonymisch gedrag heet hij iets 'ondergedokens' maar het gaat om "une influence souvent latente mais efficace".

Opm. -- Wij herinneren ons hoe tijdens een conflictmaximum VSA/ Iran, indertijd, de ambassade van de VSA werd beschadigd (metonymisch : het deel voor het geheel) of een pop die de President van de VSA afbeeldde, werd verbrand (metaforisch: de gelijkenis voor het afgebeelde). - Men ziet de associatieve duiding, een merkwaardige vorm van duiding, indien het niet ... de enige of althans de voornaamste is. Wat zou duiden anders zijn dan 'associëren'? Dit heeft als basis (axioma): de identitieve ordening,

C. -- Logica (denkleer).

Dat de traditionele logica identitief is, blijkt uit de hele - goed begrepen en niet gekarikaturiseerde - traditie.

G. Jacoby, *Die Ansprüche der Logistiker auf die Logik und ihre Geschichtschreibung, (Ein Diskussionsbeitrag)*, Stuttgart, Kohlhammer, 1862, is één lang bewijs van die stelling.

Jacoby : er zijn vele logistieken (klassenlog., propositielog., modale log.) maar er is enkel één traditionele logica met als schema “begrip / oordeel / redenering”.

Nu moet men dat schema goed begrijpen: logica begint met het begrip ‘logisch’ (‘folgerecht’), d.i. afgeleid, juist geredeneerd. Dit neemt de talige vorm aan “indien ..., dan...”.

Die logische betrekking tussen een voorzin en nazin (implicatie of behelzing) neemt twee hoofdvormen aan die sedert Platon gekend zijn (en zelfs voor hem bij de wiskundigen).

A. “Indien A dan B.-- welnu, A. Dus B”. Dat heet Platon ‘synthesis’ (deductie).

B. “Indien X, dan B. Welnu, B. Dus X”. Dat heet Platon ‘analysis’, reductie. De analysis stelt immers een lemma, X, een onbekende, voorop die gezocht (het gevraagde van het gegeven B) wordt.

Beide redeneringsvormen steunen op (deel)identiteiten. Bij A of X denken wij aan B dat erop lijkt of mee samenhangt (metaforische of metonymische analogie).

Daaruit denkend leiden wij af dat B eigen is aan A of X.

M.a.w. : de begrippen en de oordelen zijn slechts onderdelen van de basisvorm der traditionele logica “indien..., dan...”. -- Zegt Jacoby, o.c., 10: de werkelijkheid op zich (**opm.:** neem het begrip ‘werkelijkheid’ in de alomvattende zin van “al wat iets is”, natuurlijk) - of wij dat beseffen of niet - buiten het denkend subject om (‘subject frei’), objectief, achter/ in de zich tonende gegevens staat, zo staan de objectieve identiteiten achter/ in de oordelen en redeneringen die door een subject dat denkt, gepleegd worden.

Opm. -- Het hele werk geeft daarvoor de toelichtingen en de bibliografie.

Opm. -- Op zijn manier fundeert *Josiah Royce* (1855/1916, pragmatisch-personalist), in zijn degelijk werkje *The Principles of Logic*, New York, 1912-1961-2, het logische denken op een ordeleer. Zo zegt hij, o.c., 11: “Logic is the general science of order”. Afleiden (‘inference’) nl. is gesteund op objectieve betrekkingen.

Oordeelsleer.

Laat ons het gewonnen inzicht, nl. de identitieve basis, nader toelichten aan de hand van wat oordelen is.

Aristoteles reeds zei: “Oordeel vellen is “kategoron ti tinos”, van iets iets (anders) uitzeggen. Of dat iets nu ingebeeld of in onze wereld- en

levenservaring aantrefbaar is, heeft geen enkel logisch belang (dat zou van belang zijn voor de epistemologie b.v.).

Hoe gaat dit in zijn werk? Het eerste 'iets' is het onderwerp ('subject' in de spraakkundige zin): het tweede is het gezegde ('predicaat').

Het gezegde behelst informatie omtrent het onderwerp. Dat betekent, in modeltheoretische taal, dat het onderwerp het onbekende (origineel) is en het gezegde het bekende (zoniet bevat het geen informatie) (model).-- Cfr. K. Bertels/ D. Nauta, *Inleiding tot het modelbegrip*, Bussum, De Haan, 1969, 28.

Taalkundig : iets (het origineel / onderwerp) zien is het situeren in het begrip van het levend geheel dat de taal is zo dat men over het onderwerp kan spreken in termen van het gezegde, d.i. de woordenvoorraad die het taalsysteem ter beschikking houdt. O.g.v. talige associatie drukken wij de sporen uit die van het onderwerp naar het gezegde verwijzen.

Een gezagsargument.

P. Ricoeur, *Le conflict des interprétations (Essais d'herméneutique)*, Paris, Seuil, 1969, 8, zegt terzake: "Het verband tussen duiding (in de zin van tekstverklaring: exégèse textuelle) en begrijpen (in de brede zin van het verstaan van tekens: intelligence des signes) wordt in de hand gewerkt door één van de traditionele betekenissen van de term 'hermeneutiek' zelf: *Aristoteles'* boekje over het oordeel heet "*Peri hermèneias*" (lat.: de interpretatione), Met name: het valt op dat, in het aristotelische taalgebruik, 'hermèneia' zich niet beperkt tot b.v. het allegoriseren maar ook de naam is gegeven aan ieder zinnig oordelen. Meer nog : het is het zinnig oordeel vellen dat "hermèneia' is, d.i. duiding, in de mate dat het "van iets iets zegt".

Modellen.

Laat ons nu even stilstaan bij singuliere oordelen

1. -- "Anneke is loopster".

O.g.v. het verband - identiviteit - tussen Anneke en loopster zijn kan men over haar spreken in termen van "loopster zijn". Zij is immers één exemplaar uit het "totum logicum" (verzameling/ klasse) der 'loopsters'. Onder verstaan: (Anneke is) een (loopster).-- Wanneer men haar bezig ziet, verwijst een spoor naar die verzameling.

2. -- "Anneke loopt".

Opgelet: in het dagdagelijks taalgebruik kan dat oordeel betekenen "Anneke is loopster". Hier echter nemen wij de tweede mogelijkheid: "Anneke

is (actueel) aan het lopen”. -- De meer- of veelzinnigheid van de uitdrukking “Anneke loopt” toont aan dat de context het inbegrip levert voor het juiste begrijpen. Men begrijpt de zin maar met inbegrip van de context, die, ofschoon afwezig, toch ergens meetelt en - om derridiaans te spreken - ‘aanwezig’ is.

O.g.v. het verband -- identitief verband, hier van samenhang,-- niet zoals in het vorige voorbeeld, gelijkenis -- tussen Anneke en lopen kan, ja, moet men - wanneer men een actuele waarneming wil juist weergeven - over haar spreken in termen van ‘lopen’.

In beide vorige gevallen is er identiteit: Anneke/ loopster zijn en Anneke: lopen, maar zij is niet totale identiteit maar deelidentiteit, d.i. analogie. De eerste keer metaforische, de tweede keer metonymische analogie, Juist de analogie ‘fundeert’ de associaties en het oordeel dat de associatie uitzegt.

Het traditioneel-logisch uitzeggen van een betrekking.

Men kan logistici horen zeggen dat, zonder hun “logica der betrekkingen” (versta : logistiek inzake relaties), de traditionele logica niet een betrekking kan uitzeggen zoals het hoort,

Nemen wij een voorbeeld. -- “Die kerk daar is groter dan alle omringende gebouwen”.

Niet alleen gaat de term ‘is’ perfect met “groter dan” samen (“is groter dan” is een zinnige uitdrukking), maar wat meer is : herlezen wij D. 28, waar duidelijk het traditionele standpunt ter sprake komt De ontologie en de logica, op die ontologie gesteund gebruikt niet woorden maar termen. De betrekking “groter dan” bestaat uit twee woorden maar drukt één begrip uit, nl, het begrip “groter dan”. De traditionele begripslogica bevat niet enkel ‘substantieven’ maar ook betrekkingsuitdrukkende woorden.

Algemeen besluit.

D. 33/41 (ontologie/ tropologie) kan besloten worden met deze zin: wat de Saussure over de associatieve zijde van het taalgebruik kan logisch streng gefundeerd worden vanuit de leer omtrent die welbegrepen identiteit en haar variaties.

Opm. -- Het meetmodel.

Wanneer wij zeggen: “Die kerk is honderdvijftig meter hoog”, dan spreken wij over die kerk in termen van een maat of meetmodel, -- in dit geval een meter. -- Hierbij blijkt overduidelijk dat, zoals Aristoteles zegt, het duiden van het oordeel gesteund is op vergelijken (in de zin van ‘confronteren’): wanneer wij die kerk vergelijken met een meter, dan vermenigvuldigen wij die ene meter

totdat het aantal vermenigvuldigde meters identisch is met de hoogte van de kerk.

M.a.w.: in de taal der traditionele identiteitsleer zijn die kerk, als hoogte, en de ene meter, indien voldoende vermenigvuldigd, identisch. Voor de rest zijn die kerk en de ene meter, niet-identisch. Wat als resultaat geeft : deelidentiteit of analogie.

Het is een gemeenplaats te zeggen dat de analogie een hoofdrol speelt in de klassieke ontologie en logica (de logica is het formuleren van de indien-dan-betrekkingen in al wat is). Toch is dit onjuist: het is de hele waaier “totaalidentisch/ deelidentisch/ totaal niet-identisch” die centraal staat. Zoals hoger D. 33 duidelijk gezegd. De analogie is, in die differentiaal, slechts de middenterm,

2.3. - De differentiële kritiek der traditionele ontologie.

Wij zijn begonnen - D. 04/21 - met de derridiaanse differentiële hermeneutiek te schetsen. Daarna stonden wij stil bij de derridiaanse taal filosofie - D. 22/41 -

Schetsen wij Derrida's denkbeelden omtrent de zo als mikpunt dienende 'meta-fysiek'.

“Eenzelfde vooropstelling”.

O. Willmann, *Abriss der Philosophie (Philosophische Propädeutik)*, Wien, Herder, 1959-5, 14, haalt een tekst aan die het volgende beheerst. Het gaat om een tekst toegeschreven aan Archutas van Taras (Tarantum; -445/-395), een Paleopythagoreeër.

Terloops: de basisbegrippen zijn 'analysis' (reductieve redenering : indien X, dan B) en 'synthesis' (deductieve redenering: indien A, dan B). Waarbij gemikt wordt op een uitzonderlijk standpunt dat toelaat alle zijnden te beheersen.

“Indien iemand ertoe in staat was alle klassen (begrippen, 'genes') te herleiden (analysis) tot eenzelfde vooropstelling ('archa') en daaruit weer af te leiden ('synthesis') en ineen te voegen ('synarthmèsathai' (*opm.*: hier tast men de stoicheiosis), zo iemand - zo lijkt het mij - komt als de meest wijze over en meteen als alle waarheid deelachtig en als de bezitter van een gezichtspunt van waaruit hij god kan kennen en alle zijnden zoals hij ze - volgens tegenstellingsparen - sustoichiai - en ordeningen - taxei - ineen gevoegd heeft”.

Eerlijk gezegd: behalve de stoicheiosis, gesteund op een gezochte (maar blijkbaar door Archutas nog niet gevonden) anamnèsis (reminiscentia, ordentelijk geheugen), die als vindmiddel zou moeten fungeren, valt hier iets op dat wellicht nog meer navolging in de loop der metafysiek gevonden heeft : het zoeken naar een absoluut standpunt. Zo dat godheid en alle zijnden in één omvattende greep en blik gevat worden.

Onthouden wij dat goed voor wat nu volgt.

Gegeven: Heidegger.

Gevraagd: Derrida's duiding. -- het gegeven dat M. Heidegger (denk aan Sein und Zeit) telkens weer thematiseert, is de traditionele ontologie.

Zijn gevraagde: "radikale Destruktion". Noch min noch meer!

Derrida: "Heidegger's opzet is onuitvoerbaar". De reden: om zoiets aan te kunnen moet er een standpunt zijn buiten de traditionele ontologie.

Dan pas kan men beide standpunten vergelijken, -- inzonderheid pas dan kan men de begrensdsheid van de traditionele ontologie meten. Zoiets is voor Derrida ondoenlijk.

Wat is dan wel doenlijk? Eén stap zetten buiten onze cultuur die gedurende meer dan tweeduizend jaar, doortrokken is van de ontologie, en menen dat men zich daaruit zomaar kan ontvoogden, zoals Heidegger meent is onbegonnen werk. Wel kan men met de middelen van die ontologie zelf - binnen die lange traditie - 'afbouwen' 'déconstruer'.

Wat betekent 'déconstruction'?

a. Het is natuurlijk, zoals de term overduidelijk zegt, een negatieve arbeid. -- Herinneren wij ons hoe hij, in de loop van een conferentie in Los Angeles in 1987, zei dat Griekenland, christendom en Duits idealisme (D. 15) "hem vreemd" zijn. Er schiet na de uitbanning van die drie bestanddelen - stoicheia, elementa, integrerends bestanddelen - van onze grote traditie bitter weinig over!

b. Het is echter ook, aan "de tekst", d.i. het corpus der metafysische teksten, geheel andere inzichten ontlokken dan die welke in de tekst zelf voorgestaan worden. -- Met een neologisme: "het andere van de tekst" ontlokken. -- Wat dat "andere van" kan betekenen.

Opm. -- Wat M. Heidegger betreft, verwijzen wij heel even naar *J.-P. Faye, Le piège (La philosophie heideggerienne et le nazisme)*, Paris, Balland, 1994.

Men weet sedert lang dat Heidegger lid was van de nationaalsocialistische partij onder Hitler. -- 'Nazisme' is de leer en de praktijk uitgewerkt door *Adolf Hitler* (1889/1945) in zijn *Mein Kampf* en die officiële staatsleer werd in Duitsland van 1933 tot 1945.

Het germanisme (de Germanen zijn het zuiverste ras onder de blanken), het totalitarisme (van de ontvangenis tot de dood is de Duitser/ Duitse onderworpen aan de partij en het regime, onder alle cultuuroogpunten), het expansionisme (Groot-Duitsland vormen was de doelstelling), -- het Primitivisme (de oergermaanse mythologische denkbeelden zijn de basis) ziedaar enkele hoofdkentrekken van de extreemrechtse beweging die het nazisme was.

Heidegger kon er niet nevens kijken en toch: nooit heeft hij stelling genomen op duidelijke wijze om zich te distantiëren van de buitenissigheden (denk aan de concentratiekampen) van het stelsel dat heel de planeet deed huiveren toen in 1945 de barbaarsheden door de geallieerden werden blootgegeven.

Faye tracht één van de grondigste bedoelingen van Heidegger te onthullen, nl. "Ik heb getracht, binnen het nationaalsocialisme en met betrekking tot die beweging, een geestelijke omvorming te ondernemen" (aldus Heidegger in 1945).

Heidegger heeft als mikpunt de traditionele ontologie, voetstuk van de westers cultuur. Net als de nazi's! Ofschoon subtieler natuurlijk. De hele traditionele filosofie - van Socrates en Platon tot Nietzsche - als een nihilistisch gebeuren afbouwen loopt als een draad doorheen Heidegger's denken,-- Faye's boek tracht dit te bewijzen.

De aanval op één of andere "superieure positie".

Herlees D. 42 de tekst van Archutas: een gezichtspunt wordt gezocht - Archutas zegt niet dat hij er een gevonden heeft; hij stelt enkel het probleem zo dat godheid en alle zijnden in de greep van het kennen en denken komen. -- Dat komt neer op het zoeken naar "een hogere positie". Alle waarheid zou dan in het bereik liggen.

L. van Tuijl, inl./ vert., Poe, Lacan, Derrida, De gestolen brief, Amsterdam, SUA, 1989, bevat het volgende.

1. Edger Allan Poe (1809/1849) een Amerikaans schrijver met een bewogen leven en dood (hij stierf van een delirium tremens) schreef een kort verhaal, *The Purloined Letter*.

2. Jacques Lacan (1901/1981), beroemd Frans psychiater die aan de freudiaanse psychoanalyse een structuralistische wending (D. 24: structuur) gaf, houdt in 1955 een berucht geworden lezing over Poe's verhaal. Daarin illustreert hij, aan de hand van het verhaal, de situatie en het werk van de psychoanalyticus. Later nam hij de tekst op in zijn écrits, Paris, Seuil, 1966.

3. J. Derrida onderwerpt, een twintigtal jaren later, Lacan's 'tekst' (steeds hetzelfde thema) aan een 'afbouw' ('deconstruction').

Hoezo? Hij wrijft Lacan 'dogmatisme' aan: net als de speurder Duping in Poe's verhaal, neemt Lacan een superieure stelling in! Boven en buiten de episodens en complicaties weet hij inzake alias de waarheid.

Derrida: wat Dupin en Lacan wel bezitten, is "de hun eigen waarheid" - boven alle betrokkenheid bij het gebeuren (drama, psychoanalyse) - die zij echter 'verkopen' als "De waarheid (zonder meer en definitief)".

-- Dat is wat Derrida ook verwijt - en vaak niet zonder reden - aan de traditionele metafysiekers!

Herlezen wij D. 06 ("Klare taal" als panacea): daar hebben wij in karikatuur wat een aantal metafysiekers op subtiële wijze vertonen. En wat Archutes als open ideaal 'zoekt'.

Het valt echter telkens weer op dat Derrida niet zozeer de boodschap van de tekst zelf (zinvatting: D. 10) voor alles ziet maar de eigendunk - de pretentie - die er misschien "het andere van" is, Het is dan veeleer pretentie - onderzoek dan tekst - inhoudelijk onderzoek. Wat op zinstichting neerkomt (D. 10).

Eerlijk gezegd: als er iets is dat vele intellectuelen van Derrida overgenomen hebben - o.i. tot in het sterk overdrevene - , dan is het dat pretentie-onderzoek. Het is bij Derrida alsof hij voortdurend de medemens ervaart als een pretentieuze wezen. En het is bij zijn intellectuele en artistieke navolgers evenzo: wee u indien gij een basisovertuiging koestert! Dat wordt onmiddellijk als pretentie 'afgebouwd'.

Daar de traditionele metafysiek wil komen tot universele waarheden, is zij natuurlijk het ideale mikpunt voor pretentietoetsers allerhande die dan,

natuurlijk, beweren “dat niemand de waarheid bezit” en “dat er enkel particuliere en singuliere waarheden zijn”.

Die handelwijze is in de traditie gekend onder de naam ‘scepticisme’, -- een houding die overal ‘dogmatismen’ ziet en ‘afbouwt’ d.m.v. eristiek. -- Aan de volle grond daarvan lijden Derrida’s epigonen - die hem te goed begrepen hebben - die willekeurig en elk criterium van de tafel vegend iedere waarheid ontkennen. Dit zagen wij D. 11 (Anarchistisch-lakse en permissieve duiding). Het is dan ook niet verwonderlijk dat Derrida heeft moeten de orthodoxe leer -hem eigen- onderstrepen: er bestaat wel degelijk waarheid!

Zou er - terloops - niet enige ‘pretentie’ - tegenpretentie dan - liggen in het voortdurend opsporen van “het andere” (de verholen pretentie) in de teksten die ... Derrida zelf produceert? Met welk recht en in naam van wat - zo redeneren zijn tegenstanders - stelt Derrida zich als de criticus van de waarheidspretentie aan om in aartsmoeilijke en ‘hermetische’ (de term wordt door zijn eigen aanhang(st)ers gebruikt) teksten anderen af te bouwen?